

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta

Studijní program: Demografie

Studijní obor: Demografie se sociologií

Dan Vypel

Sňatečnost v České republice: transversální a longitudinální pohled
Nuptiality in the Czech Republic: cross-sectional and cohort view

Bakalářská práce

Vedoucí závěrečné práce: prof. RNDr. Jitka Rychtaříková, CSc.

Praha, 2016

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 26. 7. 2016

Podpis

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval především vedoucí své práce prof. RNDr. Jitce Rychtařikové, CSc. za ochotu a čas, který mi při přípravě této práce věnovala a za cenné rady zejména při sestavování metodologické části práce. Dále bych chtěl velice poděkovat své rodině a blízkým za neskonalou podporu, kterou mi během celého studia poskytovali.

Sňatečnost v České republice: transversální a longitudinální pohled

Abstrakt

Cílem této práce je zmapování vývoje sňatečnosti svobodných v České republice od roku 1961 až do roku 2014 za pomoci jednovýchodných tabulek sňatečnosti svobodných. Tyto tabulky byly v takovémto rozsahu spočítány jednotnou metodikou poprvé a díky tomu je zaručena jejich vzájemná úplná srovnatelnost. Za jednotlivá období jsou vybrány roky, jež jsou pak podrobně popsány především z hlediska intenzity a časování sňatečnosti svobodných. Pro dokreslení situace jsou v práci také zmiňovány vnější socioekonomické faktory dané doby, které ovlivnily popisované ukazatele. Poslední kapitolu práce pak tvoří longitudinální pohled na sňatečnost svobodných za vybrané generace, popis vývoje daných kohort z tohoto pohledu a jejich vzájemné srovnání.

Klíčová slova: prvosňatečnost, sňatek, časování sňatečnosti, manželství, transversální, longitudinální, jednovýchodné tabulky sňatečnosti, Česká republika

Nuptiality in the Czech Republic: cross-sectional and cohort view

Abstract

The objective of this study is to describe the development of primo-nuptiality in the Czech Republic from 1961 to 2014 using primo-nuptiality life tables. These tables have been calculated to such an extent with the use of the same methodology for the first time and thus their complete mutual comparability is guaranteed. For each period there are selected years, which are then in detail examined primarily in terms of intensity and timing of first marriages. As for illustration there are also mentioned external socioeconomic factors of the given time period, which has been affecting the discussed indicators. The last chapter of the study addresses a cohort view on primo-nuptiality of specific birth cohorts. The development of the cohort primo-nuptiality quantum by age and respective differences are investigated.

Keywords: primo-nuptiality, nuptial, conjugation of nuptiality, marriage, cross-sectional, cohort, primo-nuptiality life tables, Czech Republic

OBSAH

SEZNAM TABULEK	2
SEZNAM OBRÁZKŮ	3
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	4
1 ÚVOD	5
2 METODOLOGIE A PRAMENY DAT	7
3 ANALÝZA SŇATEČNOSTI.....	9
1.1 Legislativa	9
1.2 Tabulky sňatečnosti svobodných a metody jejich konstrukce.....	10
2.2.1. Metodologie použitých tabulek sňatečnosti svobodných	13
4 SŇATEČNOST V ČESKÉ REPUBLICE	17
5 VÝVOJ SŇATEČNOSTI V ČESKÉ REPUBLICE	21
5.1 Sňatečnost v letech 1961 – 1989	21
5.1.1. 1961-1969	21
5.1.2. 1970-1979	24
5.1.3. 1980-1989	28
5.2 Sňatečnost v letech 1989 – 1994	32
5.2.1. Socioekonomické změny ovlivňující sňatečnost po roce 1989	36
5.3 1995-2014.....	38
5.3.1. 1995-2004	38
5.3.2. 2005-2014	41
6 LONGITUDINÁLNÍ POHLED	46
7 ZÁVĚR.....	51
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	54
PŘÍLOHY	56

SEZNAM TABULEK

Tab. 1: Počty sňatků, počty sňatků dvou svobodných a jejich podíl na počtu sňatků celkem v ČR v letech 1961–2011	17
Tab. 2: Podíl svobodných osob podle věku a hlavní ukazatele sňatečnosti svobodných pro ženy v letech 1961, 1965 a 1969 v ČR	22
Tab. 3: Podíl svobodných osob podle věku a hlavní ukazatele sňatečnosti svobodných pro muže v letech 1961, 1965 a 1969 v ČR	22
Tab. 4: Podíl svobodných osob podle věku a hlavní ukazatele sňatečnosti svobodných pro ženy v letech 1970, 1973, 1975 a 1979 v ČR	25
Tab. 5: Podíl svobodných osob podle věku a hlavní ukazatele sňatečnosti svobodných pro muže v letech 1970, 1973, 1975 a 1979 v ČR	26
Tab. 6: Podíl svobodných osob podle věku a hlavní ukazatele sňatečnosti svobodných pro ženy v letech 1980, 1985 a 1989 v ČR	29
Tab. 7: Podíl svobodných osob podle věku a hlavní ukazatele sňatečnosti svobodných pro muže v letech 1980, 1985 a 1989 v ČR	29
Tab. 8: Podíl svobodných osob podle věku a hlavní ukazatele sňatečnosti svobodných pro ženy v letech 1989–1994 v ČR	32
Tab. 9: Podíl svobodných osob podle věku a hlavní ukazatele sňatečnosti svobodných pro muže v letech 1989–1994 v ČR	33
Tab. 10: Podíl svobodných osob podle věku a hlavní ukazatele sňatečnosti svobodných pro ženy v letech 1995, 2000, 2003 a 2004 v ČR	39
Tab. 11: Podíl svobodných osob podle věku a hlavní ukazatele sňatečnosti svobodných pro muže v letech 1995, 2000, 2003 a 2004 v ČR	39
Tab. 12: Podíl svobodných osob podle věku a hlavní ukazatele sňatečnosti svobodných pro ženy v letech 2005, 2010, 2013 a 2014 v ČR	42
Tab. 13: Podíl svobodných osob podle věku a hlavní ukazatele sňatečnosti svobodných pro muže v letech 2005, 2010, 2013 a 2014 v ČR	43

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1: Absolutní počty sňatků a hrubá míra sňatečnosti v ČR v letech 1961–2014.....	18
Obr. 2: Tabulková prvosňatečnost a průměrný věk při prvním sňatku pro ženy v letech 1961–2014, ČR	19
Obr. 3: Tabulková prvosňatečnost a průměrný věk při prvním sňatku pro muže v letech 1961–2014, ČR	19
Obr. 4: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro ženy podle věku v letech 1961, 1965 a 1969 v ČR	23
Obr. 5: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro muže podle věku v letech 1961, 1965 a 1969 v ČR	24
Obr. 6: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro ženy podle věku v letech 1970, 1973, 1975 a 1975 v ČR.....	27
Obr. 7: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro muže podle věku v letech 1970, 1973, 1975 a 1975 v ČR.....	27
Obr. 8: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro ženy podle věku v letech 1980, 1985 a 1989 v ČR	30
Obr. 9: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro muže podle věku v letech 1980, 1985 a 1989 v ČR	31
Obr. 10: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro ženy podle věku v letech 1989–1994 v ČR	35
Obr. 11: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro ženy podle věku v letech 1989–1994 v ČR	35
Obr. 12: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro ženy podle věku v letech 1995, 2000, 2003 a 2004 v ČR.....	40
Obr. 13: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro muže podle věku v letech 1995, 2000, 2003 a 2004 v ČR.....	41
Obr. 14: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro ženy podle věku v letech 2005, 2010, 2013 a 2014 v ČR.....	44
Obr. 15: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro muže podle věku v letech 2005, 2010, 2013 a 2014 v ČR.....	44
Obr. 16: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro ženy podle věku v rámci generací narozených v letech 1945, 1957, 1973 a 1979 v ČR.....	47
Obr. 17: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro muže podle věku v rámci generací narozených v letech 1945, 1957, 1973 a 1979 v ČR.....	47
Obr. 18: Tabulkový počet svobodných žen podle věku v rámci generací narozených v letech 1945, 1957, 1973 a 1979 v ČR	49
Obr. 19: Tabulkový počet svobodných mužů podle věku v rámci generací narozených v letech 1945, 1957, 1973 a 1979 v ČR	49

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČSÚ	Český statistický úřad
FSÚ	Federální statistický úřad
ČR	Česká republika
KDGD PřF UK	Katedra demografie a geodemografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy
Hms	hrubá míra sňatečnosti

Kapitola 1

Úvod

Demografie nabízí mnoho zajímavých témat, které se týkají každého z nás. Zvolené téma sňatečnosti v České republice je stále aktuální a v souvislosti s častou rozvodovostí také poměrně hojně diskutované. Česká republika prošla v období od roku 1961 do roku 2014 několika různými proměnami, ať se již jednalo o poměry v zemi, politické zřízení, změnu hospodářského systému nebo sílící vliv západních kultur. Na všechny tyto události sňatečnost musela reagovat a nějakým způsobem se s nimi vyrovnat. Díky tomu tak můžeme pozorovat zajímavý vývoj sňatečnosti svobodných na našem území, který se i nadále vyvíjí. Tato práce je tedy zaměřená na vývoj sňatečnosti svobodných a to jednak jak z pohledu transversálního, tak také pro vybrané generace z pohledu longitudinálního.

Cílem této práce je pak důkladnější zmapování a popis sňatečnosti svobodných od roku 1961 do roku 2014 v jednotlivých časových obdobích za použití vlastních analýz v podobě jednovýchodných tabulek sňatečnosti svobodných. Tyto tabulky jsou pak v takovémto rozsahu poprvé vypočítány zcela jednotnou metodikou, a tudíž jsou plně srovnatelné. U transversálního pohledu jsou také zmiňovány socioekonomické faktory, které daný rok ovlivnily vývoj ukazatelů sňatečnosti svobodných. Přínos této práce tedy nespočívá pouze v analytickém popisu změn ukazatelů sňatečnosti svobodných v průběhu času, ale také v metodologickém přístupu k této problematice.

Prakticky zaměřené části této práce předchází charakteristika nejvíce využívaných zdrojů dat a literatury spolu s teoretickým úvodem do v průběhu let měnící se legislativy sňatečnosti a důkladným popisem jak obecné metodiky konstrukce tabulek sňatečnosti, tak také již zmíněné zvolené jednotné metodiky použitých jednovýchodných tabulek sňatečnosti obsahující kromě jednotlivých vzorců a jejich vysvětlení také Lexisův diagram usnadňující pochopení úpravy vzorců.

Samotná praktická část pak začíná kapitolou pojednávající obecně o typech manželských svazků. V kapitole je dále rozebírán vývoj absolutního počtu sňatků, hrubé míry sňatečnosti, tabulkové prvosňatečnosti a průměrného věku při vstupu do prvního sňatku v letech 1961–2014. Druhé dvě charakteristiky jsou zde pak rozebrány detailněji také dle pohlaví. Následující kapitola je již kapitolou o sňatečnosti svobodných z transversálního pohledu, jsou zde srovnávány tabulkové ukazatele za jednotlivé roky, jednotlivá pohlaví a také, jak již bylo zmíněno výše, je tento vývoj doprovázen komentářem ohledně tehdejší aktuální

socioekonomické situace. Jedna velká podkapitola se pak věnuje speciálně změně socioekonomických faktorů po sametové revoluci v roce 1989.

Poslední kapitolu tvoří longitudinální část práce, kde jsou podrobně popsány grafy ukazatelů pravděpodobnosti uzavření prvního sňatku a tabulkového počtu svobodných, obojí dle pohlaví. Pro tuto část byly vybrány generace mužů a žen narozených v letech 1945, 1957, 1973 a 1979, aby byly postihnuty všechny zásadní momenty historie sňatečnosti svobodných osob v rozsahu této práce.

Kapitola 2

Metodologie a prameny dat

Metodologický přínos této práce spočívá ve vypočítání jednovýchodných tabulek sňatečnosti svobodných od roku 1961 do roku 2014 jednotnou metodou. V tomto ohledu se jedná o první práci, jež se snaží něco takového učinit. Do této doby všechny dostupné práce přebíraly data od Českého statistického úřadu nebo z jiných zdrojů, tato data však byla publikována různými osobami či institucemi a některé ukazatele byly počítány různými metodami. I když se většinou jednalo o výpočty umožňující vzájemné srovnání, souhrnný výpočet jednotnou metodou doposud chyběl. Z tohoto důvodu byla ze všech níže zmíněných zdrojů použita pouze vstupní charakteristika pro výpočet jednovýchodných tabulek sňatečnosti - ukazatel pravděpodobnosti uzavření prvního sňatku (q_x^m), zbytek jednovýchodných tabulek sňatečnosti svobodných je tedy vypočítán nově, za použití jednotné metodiky. Stejně tak jsou v této práci publikovány nové výsledky tabulkových prvosňatečností, průměrných věků při vstupu do prvního sňatku, kvantilových hodnot a modů.

Hlavním zdrojem dat pro tuto bakalářskou práci jsou tabulky sňatečnosti svobodných, které publikoval federální statistický úřad v roce 1989 pod názvem Tabulky sňatečnosti svobodných ČSSR, ČSR a SSR za roky 1961–1988. V této publikaci byly zpětně dopočítány výše zmíněné tabulky P. Verešem na základě nepublikovaných bilancí rodinného stavu obyvatelstva. I když Česká republika tvořila se Slovenskou republikou dlouhou dobu jeden státní útvar, bylo možné pracovat s daty týkajícími se pouze našeho území, protože se statistika za Českou republiku vedla samostatně. Za roky 1989–1993 byly použity tabulky sňatečnosti svobodných vypočítané J. Rychtaříkovou a publikovány v knize Populační vývoj České republiky 1994. Data pro výpočet let 1995–1997 pak byla poskytnuta J. Rychtaříkovou osobně. Za roky 1998–2005 nejsou na stránkách Českého statistického úřadu dostupné jednovýchodné tabulky sňatečnosti, proto bylo osloveno oddělení demografické statistiky ČSÚ s prosbou o poskytnutí těchto dat. ČSÚ této prosbě vyhověl a zaslal tabulková data ukazatele pravděpodobnosti uzavření prvního sňatku z jednovýchodných tabulek sňatečnosti svobodných, ze kterých byly dále dopočítány zbylé potřebné tabulkové ukazatele. Údaje pravděpodobností za zbylé roky 2006–2014 byly poté převzaty z Demografických ročenek České republiky, což jsou pramenná díla, která jsou vydávána každoročně ČSÚ a obsahují veškerá data o obyvatelstvu, avšak právě až od roku 2006 jsou v bilancích obyvatelstva publikovány také jednovýchodné tabulky sňatečnosti svobodných dle pohlaví.

Z elektronických databází byly dále využity časové řady, které na svých stránkách publikuje Český statistický úřad a odkud byla převzata data o absolutních počtech sňatků a středních stavech obyvatelstva. Pro výpočet podílů prvních sňatků byla použita data z demografických ročenek za vybrané roky.

Metodika konstrukce tabulek sňatečnosti byla čerpána především z článku J. Rychtaříkové v časopise *Demografie* a z publikace *Základy demografie* (Rychtaříková; Pavlík; Šubrtová, 1986).

Legislativní úpravy zákonů týkajících se uzavírání sňatků pak byly z největší části čerpány z internetových stránek zakonyprolidi.cz. Obsahem těchto internetových stránek je archiv všech předpisů Sbírký zákonů od roku 1945 až do současnosti. Tyto stránky používají jako zdroj dat stejnopisy Sbírký zákonů, které jsou zveřejňovány na stránkách ministerstva vnitra, ale jejich prezentace je mnohem přehlednější a jednotlivé stejnopisy ve formátu PDF jsou dobře indexovány a katalogizovány.

Obecná východiska k tématice sňatečnosti byla získána především studiem souboru publikací *Populační vývoj České republiky* za jednotlivé roky vydávaných katedrou demografie a geodemografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy (dále jen KDGD PřF UK) a jednotlivých příspěvků v časopisech *Demografie*, kde se mimo jiných témat nachází také poměrně velké množství článků, které se zabývají právě problematikou sňatečnosti v České republice.

Kapitola 3

Analýza sňatečnosti

1.1 Legislativa

Manželství je na našem území definováno jakožto trvalé společenství muže a ženy, které bylo založeno způsobem daným zákonem, v tomto případě sňatkem, a které se uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením snoubenců v přítomnosti dvou svědků (MVČR, 2014). Hlavním účelem tohoto svazku má potom být založení rodiny a výchova potomků.

Manželství v České republice prošlo za posledních pětapadesát let několika legislativními změnami. V období od roku 1961 až do r. 1963 stále platil zákon z roku 1949 č. 265/1949 Sb. o právu rodinném, jež vstoupil v účinnost 1. 1. 1950. Tento zákon byl nahrazen zákonem č. 94/1963 Sb., který vstoupil v účinnost 1. 4. 1964 a měl velice dlouhého trvání. Tento zákon byl nejdříve novelizován roku 1982 zákonem č. 132/1982 Sb. účinným od 1. 4. 1983, kterým se měnil a doplňoval zákon o rodině. Další novelizace se dočkal o deset let později zákonem č. 234/1992 Sb., nímž se měnil a doplňoval zákon č. 94/1963 Sb. o rodině, ve znění zákona č. 132/1982 Sb.. Hlavní důležitou změnou této novelizace bylo znovuzavedení církevní formy uzavírání manželství, která byla zrovnoprávněna s formou občanskou (to nebylo možné již od zde prvně zmíněného zákona č. 265/1949 Sb., ve smyslu, že církevní sňatky byly sice povoleny, ale bylo je možné uzavřít pouze až po uzavření manželství před místním národním výborem, opačný postup byl trestný) (Jäger, 2009). V roce 1998 však již došlo k velké novelizaci zákona o rodině zákonem č. 210/1998 Sb., jemuž se také přezdívá “velká manželská novela“ (Hrdina, 2015). Zatím poslední změnou v české legislativě týkající se manželství bylo nahrazení zákona č. 94/1963 Sb., téměř přesně po padesáti letech v účinnosti, zákonem č. 89/2012 Sb., účinným od 1. 1. 2014, který však již není samostatným zákonem, ale je nově součástí Občanského zákoníku.

V tomto zákoně je rodinné právo rozděleno do tří hlav:

- Hlava I – Manželství
- Hlava II – Příbuzenství a švagrovství
- Hlava III – Poručenství a jiné formy péče o dítě

Dle aktuální české legislativy může sňatek uzavřít každý, pokud mu v tom nebrání žádná z následujících právních překážek. Do manželství nemohou vstoupit osoby, které ještě nedovršily hranice plnoletosti (ve výjimečných případech může soud povolit manželství i

nezletilému, musí však dosáhnout hranice alespoň šestnácti let) a také jedinci, kteří nejsou považováni za svéprávné. Dále nemohou manželství uzavřít osoby, které již manželství nebo registrované partnerství uzavřely a tento svazek i nadále trvá. Poslední překážkou je příbuznost, tudíž sňatek nemohou uzavřít předci, potomci ani sourozenci, ale ani lidé, jimž příbuznost vznikla osvojením. V případě úmrtí jednoho z manželů pak manželství zaniká, pokud manželství z nějakého důvodu nefunguje, může ho soud na základě návrhu jednoho z manželů nechat rozvést (Zákony pro lidi, 2012).

1.2 Tabulky sňatečnosti svobodných a metody jejich konstrukce

Na našem území mělo manželství vždy vysoké sociální postavení a jednalo se o základní pilíř společnosti, který poskytoval nutný sociální předpoklad pro založení rodiny a plození potomků. Studium sňatečnosti bylo tedy vždy spojeno s odhadem dalšího vývoje přirozené reprodukce obyvatelstva (KDGD PŘF UK, 1999). Nástroj pro přesnou a podrobnou analýzu sňatečnosti svobodných mužů a žen nám poskytují tabulky sňatečnosti svobodných počítané pro každé pohlaví zvlášť.

Tabulky sňatečnosti svobodných se řadí do kategorie tabulek života podobně jako úmrtnostní tabulky či tabulky plodnosti a jiné. Jedná se o metodologicky nejdokonalejší nástroj, jenž nám umožňuje popis procesu uzavírání manželství. Tento proces může být charakterizován dvěma způsoby. Prvním způsobem je předpoklad, ve kterém sice uvažujeme při konstrukci pravděpodobnosti uzavřít sňatek svobodnou osobou události znemožňující uzavření sňatku, jako je například úmrtí svobodné osoby nebo její migrace, ale předpokládáme, že by tyto osoby uzavíraly první sňatek jako osoby žijící a přítomné. Ve druhém způsobu tyto všechny proměnné již uvažujeme odděleně, tj. počítáme i pravděpodobnosti rušivých událostí a následně příslušné tabulkové události. K prvnímu způsobu uvažování se váže konstrukce jednovýchodných tabulek sňatečnosti svobodných, k druhému způsobu pak tabulky několikavýchodné. Ty jsou zdánlivě blíže realitě, nehodí se však k analýze, protože jednotlivé populace s různými intenzitami úmrtnosti znemožňují spolehlivé určení, která z populací má vyšší intezitu sňatečnosti. Spolehlivé určení nám tak poskytnou jediné jednovýchodné tabulky sňatečnosti svobodných (Pavlík; Rychtaříková; Šubrtová, 1986). Největším problémem tabulek sňatečnosti svobodných je pak nutnost kvalitních výchozích demografických statistik a také problémová je vzájemná srovnatelnost jednotlivých tabulek, neboť jsou často počítány různými metodami. Při analýze sňatečnosti se lze zabývat sňatečností svobodných, rozvedených či ovdovělých. Zvolit si lze také způsob transversální nebo longitudinální. Druhý zmiňovaný způsob je vhodnější, protože zkoumá, k jakým změnám ukazatelů sňatečnosti dochází mezi jednotlivými generacemi. Jedná se však o metodu náročnou z hlediska potřeby dlouhých časových řad. Ke srovnání jednotlivých let se tedy používá spíše transversální přístup (Rychtaříková, 1984).

Nejjednoduším ukazatelem sňatečnosti, který se v této práci objevuje, je hrubá míra sňatečnosti (hms). Ta slouží pro orientační výpočet intenzity sňatečnosti zejména za roční období. Definována je jako absolutní počet sňatků za daný rok na tisíc obyvatel středního stavu daného roku. Jedná se však o hrubý ukazatel, který je značně ovlivněn věkovou strukturou.

Základním ukazatelem tabulek sňatečnosti svobodných je pravděpodobnost uzavření prvního sňatku (q_x^m) osobou ve věku x před dosažením věku $x+1$ let. Z této vstupní charakteristiky se dále vypočítávají další tabulkové ukazatele jako tabulkový počet svobodných (l_x^m) a tabulkový počet prvních sňatků (d_x^m), v případě dvojvýchodných tabulek také například pravděpodobnost zemřít jako svobodný a tabulkový počet zemřelých svobodných (d_x^s). Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku lze vypočítat dvěma způsoby – přímou a nepřímou metodou. Přímou metodu lze použít, pokud jsou sňatky patřičně roztríděny, metodou nepřímou lze počítat přes míry první kategorie.

Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku (q_x^m) přímou metodou počítáme tedy následujícím způsobem:

$$q_x^m = \frac{S_x^s}{P_x^s - \frac{D_x^s}{2}}$$

S_x^s = počet sňatků svobodných ve věku x

P_x^s = počáteční stav svobodných ve věku x

D_x^s = počet zemřelých svobodných ve věku x

V případě nepřímé metody pomocí měr sňatečnosti svobodných způsobem následujícím:

$$q_x^m = \frac{2 * s_x^s}{2 + s_x^s}$$

s_x^s = míra první kategorie sňatečnosti svobodných osob

Vzájemné vztahy dalších tabulkových ukazatelů jednovýchodných tabulek sňatečnosti svobodných, tabulkového počtu svobodných (l_x^m) a tabulkového počtu sňatků (d_x^m), jsou definovány takto:

$$d_x^m = q_x^m * l_x^m$$

$$l_{x+1}^m = l_x^m - d_x^m$$

U dvouvýchodných tabulek sňatečnosti musíme brát v úvahu, jak bylo již zmíněno výše, také možnost úmrtí svobodné osoby (q_x^s). Výpočet obou ukazatelů přímou metodou provádíme tedy tímto způsobem:

$$q_x^m = \frac{S_x^s}{P_x^s}$$

$$q_x^s = \frac{D_x^s}{P_x^s}$$

S_x^s = počet sňatků svobodných ve věku x

P_x^s = počáteční stav svobodných ve věku x

D_x^s = počet zemřelých svobodných ve věku x

Nepřímou metodou tyto ukazatele spočteme v jednom případě opět skrze míry sňatečnosti svobodných, ve druhém případě skrze úmrtnost svobodných osob:

$$q_x^m = \frac{2 * s_x^s}{2 + s_x^s + \dot{u}_x^s}$$

$$q_x^s = \frac{2 * \dot{u}_x^s}{2 + s_x^s + \dot{u}_x^s}$$

$$s_x^s = \frac{S_x^s}{1.7 * P_x^s}$$

$$\dot{u}_x^s = \frac{D_x^s}{1.7 * P_x^s}$$

s_x^s = míra sňatečnosti svobodných osob

$\dot{u}_x^s$ = úmrtnost svobodných osob

S_x^s = počet sňatků svobodných ve věku x

$1.7 * P_x^s$ = střední stav svobodných ve věku x

D_x^s = počet zemřelých svobodných ve věku x

Vzájemné vztahy dalších tabulkových ukazatelů dvouvýchodných tabulek sňatečnosti svobodných, tabulkového počtu svobodných (l_x^m), tabulkového počtu sňatků (d_x^m) a tabulkového počtu zemřelých svobodných osob (d_x^s), jsou definovány takto:

$$d_x^m = q_x^m * l_x^m$$

$$d_x^s = l_x^m * q_x^s$$

$$l_{x+1}^m = l_x^m - d_x^m - d_x^s$$

Hlavním výstupem tabulek sňatečnosti svobodných je ukazatel tabulkové prvosňatečnosti (l_{50}), který označuje počet lidí, kteří by při zachování stejné úrovně sňatečnosti, jako je ten daný rok, uzavřeli sňatek před dosažením padesátého roku života. Ten můžeme vyjádřit jako:

$$1 - \frac{l_{50}^m}{l_{16}^m}$$

kde 50e znamená přesný věk.

(Rychtaříková, 1984, Pavlík; Rychtaříková; Šubrtová, 1986)

2.2.1. Metodologie použitých tabulek sňatečnosti svobodných

Jedním z cílů této práce bylo přepočítání jednovýchodných tabulek sňatečnosti svobodných od roku 1961 do roku 2014 za použití jednotné metodiky. Z tohoto důvodu byly některé vzorce také upraveny, aby co nejlépe mohly postihnout zobrazenou realitu. Tabulky sňatečnosti, se kterými bylo pracováno v této práci, vycházejí z druhého hlavního souboru – z tohoto důvodu začínají dokončeným věkem patnácti let, protože v průběhu roku mohou někteří jedinci dosáhnout let šestnácti, což je legální hranice uzavření sňatku na našem území. Ukazatel pravděpodobnosti uzavření prvního sňatku (q_x^m) byl výchozím ukazatelem, ze kterých byly tabulky počítány, a vztahuje se k dokončenému věku. Tento ukazatel byl však pro tuto práci získán za každý rok již spočtený, nebylo s ním v této práci počítáno, avšak jeho vzorec byl:

$$q_x^m = \frac{S_x^s}{P_x^s - 0,5 * D_x^s - 0,5 * E_x^s + 0,5 * I_x^s}$$

S_x^s = počet sňatků svobodných ve věku x

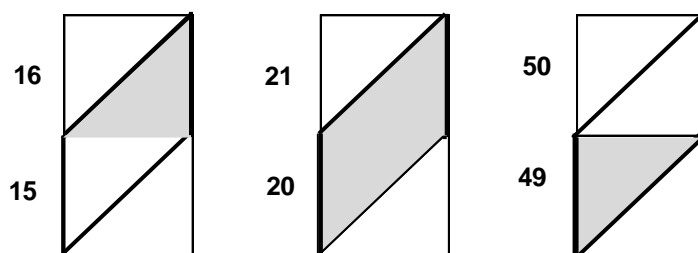
P_x^s = počet svobodných k 1.1.

D_x^s = počet zemřelých svobodných ve druhém hlavním souboru

E_x^s = počet vystěhovalých svobodných ve druhém hlavním souboru

I_x^s = počet přistěhovalých svobodných ve druhém hlavním souboru

Na rozdíl od klasických tabulek jsou tyto tabulky sňatečnosti svobodných počítány mezi dokončenými věky, a proto musely být souhrnné ukazatele sňatečnosti svobodných upraveny dle následujícího schématu Lexisova diagramu:

Další dva následující tabulkové ukazatele jednovýchodných tabulek šňatečnosti svobodných, tabulkový počet svobodných (l_x^m) a tabulkový počet prvních sňatků (d_x^m) byly počítány v závislosti na dokončeném věku:

$$d_x^m = q_x^m * l_x^m$$

$$l_{x+1}^m = l_x^m - d_x^m$$

Hlavní souhrnný ukazatel tabulek šňatečnosti svobodných l_{50} v přesném věku byl počítán způsobem níže uvedeným:

$$l_{50} = l_{49} - 0,5 * d_{49}^m$$

Tabulková prvosňatečnost poté vztahem:

$$100000 - l_{50}$$

Při výpočtu ukazatele kumulativního počtu tabulkových sňatků svobodných (d_x^{mK}) bylo použito následujícího postupu:

$$d_{15}^{mK} = d_{15}^m$$

$$d_{16}^{mK} = d_{15}^{mK} + d_{16}^m$$

$$d_{49}^{mK} = d_{48}^{mK} + \frac{d_{49}^m}{2}$$

Přičemž poslední vzorec znamená, že kumulované počty končí přesným věkem 50 let.

Pro výpočet ukazatele relativně kumulativního počtu tabulkových sňatku ($d_x^m RK$) bylo postupováno dle následujícího vzorce:

$$d_x^m RK = \frac{d_x^m K}{d_{49}^m K}$$

Odtud byly poté počítány kvartilové věky pomocí následujících vzorců (v pořadí dolní kvartil, medián, horní kvartil):

$$x_{0,25} = x + 1,5 + \frac{0,25 - n_{-1}}{n_1 - n_{-1}}$$

$$x_{0,5} = x + 1,5 + \frac{0,5 - n_{-1}}{n_1 - n_{-1}}$$

$$x_{0,75} = x + 1,5 + \frac{0,75 - n_{-1}}{n_1 - n_{-1}}$$

n_{-1} = předcházející četnost intervalu

n_1 = následující četnost intervalu, kdy kumulované počty právě přesáhnou uvažovanou hodnotu 0,25, respektive 0,50, respektive 0,75

x = dokončený věk počátku intervalu, $x+1$ je dokončený věk na konci intervalu, přičemž předpokládáme, že věk na konci intervalu aproximujeme $x+1+0,5$ přesným věkem

Mezikvartilová odchylka byla počítána dle následujícího vztahu:

$$\frac{\text{horní kvartil věku} - \text{dolní kvartil věku}}{2}$$

Průměrný věk při vstupu do prvního sňatku (v tabulkách označený jako $(x+1)*d_x^m$), byl v této práci počítán způsobem následujícím.

Pro první věk v tabulkách:

$$(15 + 1,5) * d_{15}^m$$

Pro věky šestnáct až osmačtyřicet let:

$$(x + 1) * d_x^m$$

Po poslední věk v tabulkách:

$$(49 + 0,5) * \frac{d_{49}^m}{2}$$

Vzhledem ke skutečnosti, že sňatky lze uzavírat až po šestnáctých narozeninách, vztahuje se první hodnota k hornímu elementárnímu souboru, kde je střed intervalu 16,5.

Poslední hodnota respektuje skutečnost, že uvažujeme sňatky do přesného věku 50, tedy pouze dolní elementární soubor, a proto je střed intervalu ve věku 49,5.

Jako poslední ukazatel v tabulkách této práce se objevuje věkový modus, který byl počítán pomocí vzorce:

$$x_0 + 1 + \frac{n_1 - n_{-1}}{2 * n_0 - n_1 - n_{-1}}$$

x_0 = střed modálního intervalu

n_0 = četnost modálního intervalu

n_{-1} = četnost intervalu, který předchází modálnímu intervalu

n_1 = četnost intervalu, který následuje za modálním intervalem

hodnota 1 vychází ze skutečnosti, že rozpětí intervalu je mezi dvěma přesnými věky

Kapitola 4

Sňatečnost v České republice

Sňatečnost v České republice prošla již několika různými etapami vývoje, které budou v této kapitole přiblíženy. Především ale spíše obecně, protože podrobný popis přináší kapitola následující.

Na světě existuje mnoho různých typů svazků manželských. Existuje například rodina polygynní, kde muž může mít několik manželek, opakem je pak společnost polyandrická, která je však poměrně vzácná. Na našem území jsou však historicky zakořeněné sňatky monogamní (sňatek uzavírá pár různého pohlaví). Historicky na našem území měly vždy největší zastoupení sňatky protogamní, tedy sňatky dvou svobodných snoubenců (Pavlík; Rychtaříková; Šubrtová, 1986). V průběhu času tato dominance trochu klesá, nicméně je stále velice patrná. Demonstruje to tabulka 1, kde můžeme pozorovat, jak velký podíl tvořily v různých obdobích právě tyto sňatky. V této práci se však dále zabýváme sňatky svobodných mužů, respektive svobodných žen, kteří uzavírají sňatek se sňatkuschopnou osobou, tj. svobodnou, rozvedenou nebo ovdovělou.

Tab. 1: Počty sňatků, počty sňatků dvou svobodných a jejich podíl na počtu sňatků celkem v ČR v letech 1961–2011

Roky	1961	1971	1981	1991	2001	2011
Počet sňatků celkem	74 003	91 864	77 453	71 973	52 374	45 137
Počet sňatků dvou svobodných	59 404	70 629	53 763	49 778	33 918	29 045
Podíl z celkového počtu sňatků (v %)	80,27	76,88	69,41	69,16	64,76	64,35

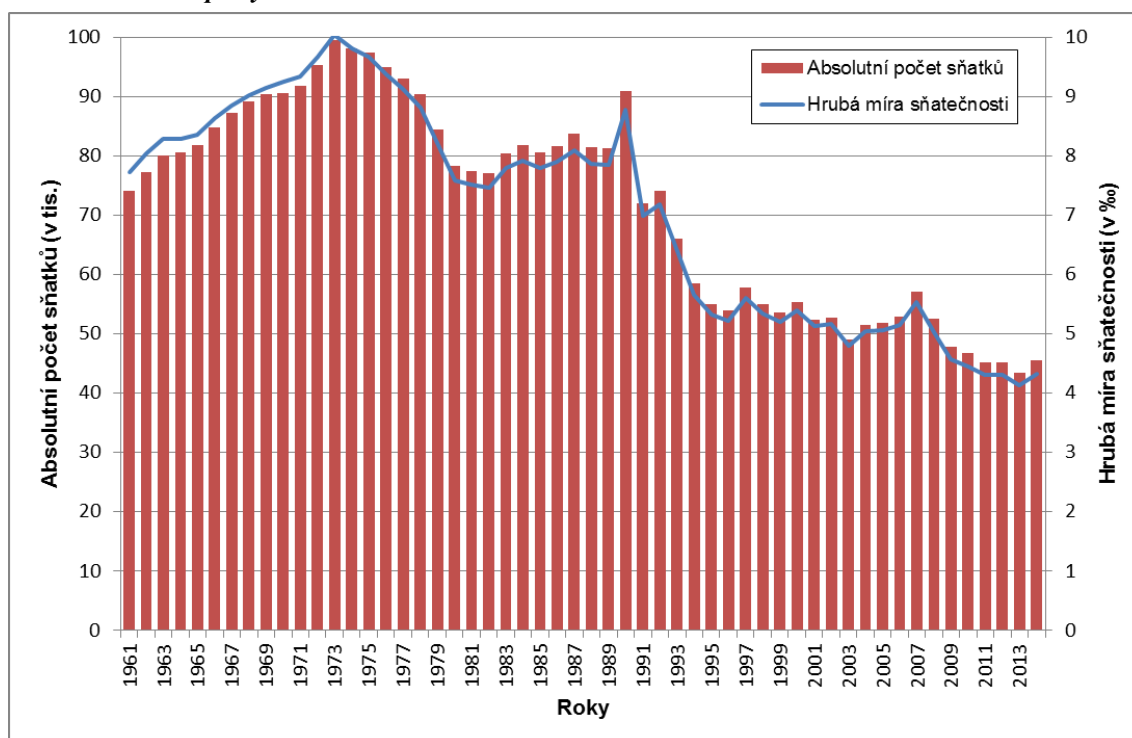
Zdroj: ČSÚ, (2012), vlastní výpočty a zpracování

Důležitou funkcí manželství, a s tím spojené rodiny, je demografická reprodukce, která je zde historicky zakořeněna. Do relativně nedávné doby bylo manželství ještě takřka výlučným místem, kde se rodily děti, takže manželství drželo monopol na sex a plození potomků (KDGD PrF UK, 1999). Počet uzavíraných manželství závisí především na dvou proměnných – velikosti souboru sňatkuschopného obyvatelstva a jeho rozdělení dle pohlaví a věku. Sňatkové chování jednotlivých věkových kategorií a pohlaví je totiž velice rozdílné.

Důležitým faktorem, který velice silně ovlivňuje intenzitu sňatečnosti, je pak populační klima (Pavlík; Rychtaříková; Šubrtová, 1986). To se odráží v křivce hrubé míry sňatečnosti, jež

je zobrazena v grafu 1 a jejím pozadím je vývoj absolutního počtu sňatků od roku 1961 do roku 2014 na našem území.

Obr. 1: Absolutní počty sňatků a hrubá míra sňatečnosti v ČR v letech 1961–2014

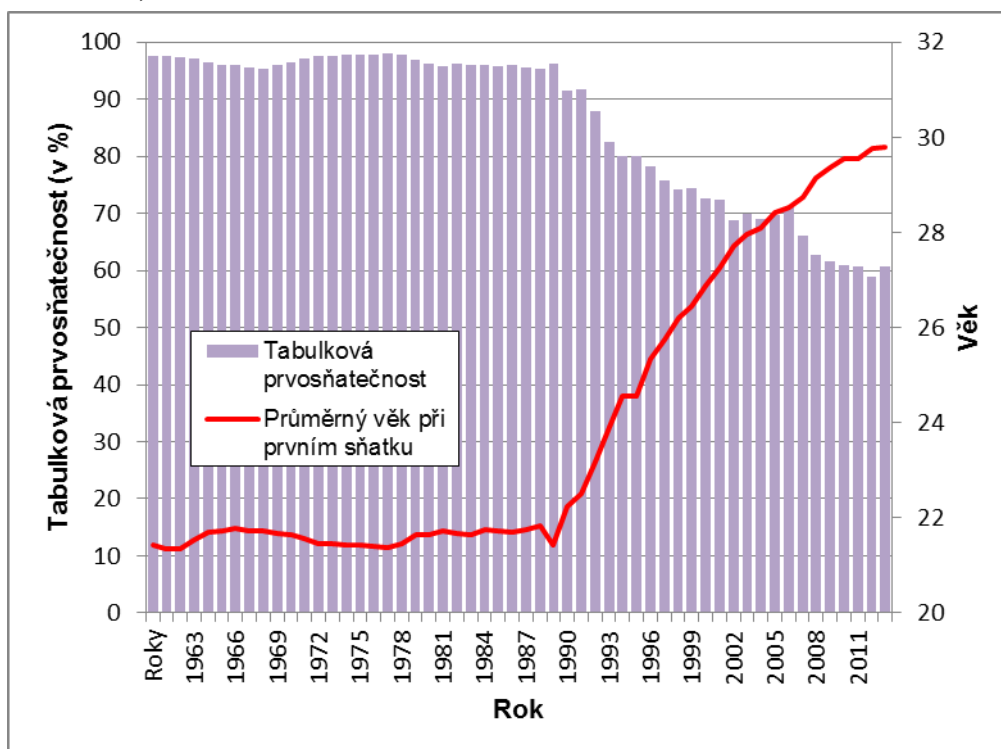

Zdroj: ČSÚ, (2015), vlastní výpočty a zpracování

Jak můžeme vidět z grafu na obrázku 1, žádná ze zobrazených proměnných neměla nikterak konstantní vývoj. Vývoj absolutního počtu sňatků a hrubá míra sňatečnosti spolu nutně souvisí, proto je jejich průběh podobný. Od roku 1961 a až do roku 1973 byly obě křivky na takřka konstantním vzestupu. Po roce 1973 se však tento trend láme a začíná poměrně hluboký pokles, jenž se zastavuje až v osmdesátých letech, kde dochází k určité stabilizaci. Po revolučním roce 1989 došlo k velkému jednorázovému anticipačnímu nárůstu v roce 1990, od té doby však opět takřka konstatně klesá, vyjma na období mezi lety 2004 až 2007.

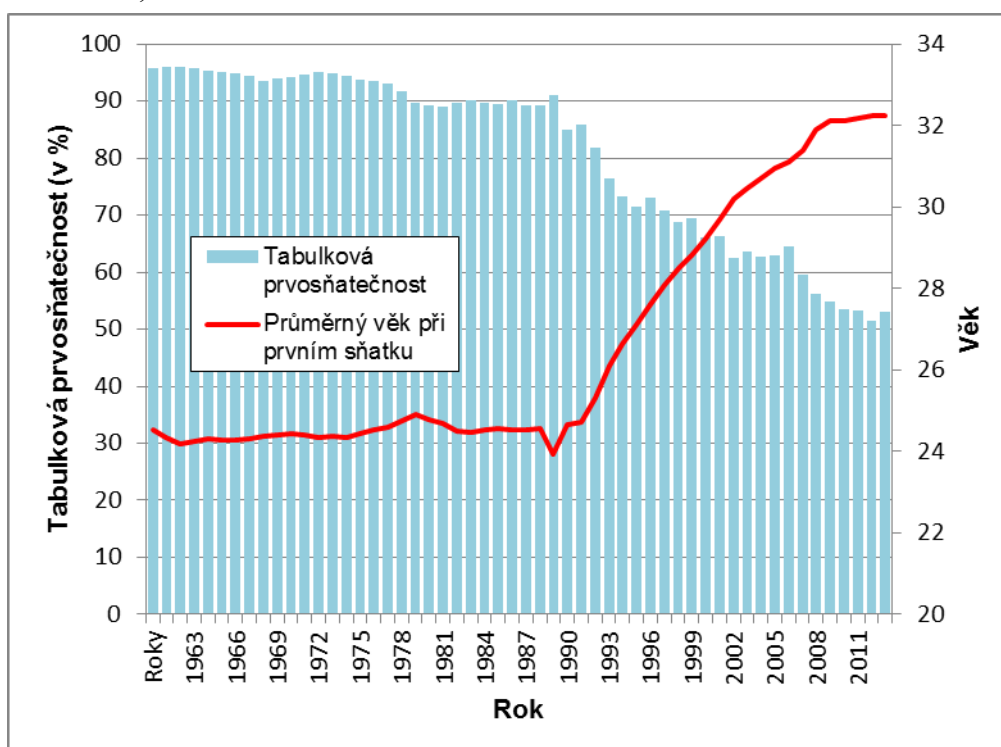
Dalšími důležitými a přesnějšími dlouhodobějšími ukazateli je tabulková prvosňatečnost a průměrný věk při vstupu do prvního sňatku. První ukazatel nám prozrazuje, jak velký podíl osob uzavře alespoň jednou v životě sňatek do přesného věku 50 let. Druhý ukazatel nám pak může více napovědět o tom, jak lidé odkládají nebo naopak urychlují své sňatky.

Obr. 2: Tabulková prvosňatečnost a průměrný věk při prvním sňatku pro ženy v letech 1961–2014, ČR

Zdroj: ČSÚ, (2015), vlastní výpočty a zpracování

Obr. 3: Tabulková prvosňatečnost a průměrný věk při prvním sňatku pro muže v letech 1961–2014, ČR

Zdroj: ČSÚ, (2015), vlastní výpočty a zpracování

Z grafů 2 a 3 lze pozorovat, že trendy vývoje proměnných byly u obou pohlaví obdobné. U žen se tabulková prvosňatečnost až do roku 1989 pohybovala na velice vysoké úrovni, poté však začala poměrně rychle klesat a v roce 2014 je již na hladině 60,8 %. Opačný vývoj byl u průměrného věku žen při vstupu do prvního sňatku, tento věk se až do roku 1989 držel nad hranicí jednadvaceti let, po anticipačním propadu v roce 1990 poté začal prudce stoupat a tento nárůst trval až do posledního zobrazeného roku 2014, kdy dosáhl hodnoty 29,8 let.

U mužů je situace u tabulkové prvosňatečnosti lehce rozdílná. Na rozdíl od žen, mužská prvosňatečnost začala klesat už po roce 1975 a v osmdesátých letech se stabilizovala již pod úrovní 90%. Pokles započatý v devadesátých letech je pak takřka totožný s poklesem u žen, pohybuje se však v hladině zhruba o deset procentních bodů nižší. Vývoj průměrného věku při vstupu do prvního sňatku je u mužů takřka totožný s vývojem ženským, jen se pohybuje na vyšších hodnotách. Průměrný věk při vstupu do prvního sňatku u mužů činil v roce 2014 32,2 let.

Kapitola 5

Vývoj sňatečnosti v České republice

5.1 Sňatečnost v letech 1961 – 1989

Na počátku šedesátých let byl vývoj sňatečnosti na českém území shodný s celoevropskou situací (Vereš, 1991). Ta se po druhé světové válce vyznačovala především vysokou úrovní sňatečnosti a také nízkým průměrným věkem při vstupu do prvního manželství. Toto demografické chování můžeme pozorovat takřka ve všech evropských zemích i navzdory různým politickým režimům tehdejší doby (KDGD PřF UK, 1995). Manželství v České republice bylo takřka výhradně zastoupeným typem dlouhodobého vztahu a bylo považováno za nezbytnou společenskou jednotku především pro péči o děti (Kučera; Fialová, 1996). Zatímco v západních zemích se již objevovaly případy nesezdaných soužití (faktických manželství), které se posléze od počátku sedmdesátých let staly takřka plnohodnotnou alternativní formou rodinného života, v České republice tomu tak nebylo (KDGD PřF UK, 1995).

5.1.1. 1961-1969

V první polovině šedesátých let se úroveň sňatečnosti svobodných v Česku dle tabulkové prvosňatečnosti (graf 2 a 3) pohybovala okolo hranice 97 % pro ženy a 95 % pro muže, což znamená, že pouze 3 % žen a 5 % mužů nevstoupilo do svých padesáti let do manželství. Zejména pak však ve druhé polovině desetiletí začala tato křivka mírně klesat, což bylo zapříčiněno do velké míry stále markantnějším nedostatkem bytových jednotek (Vereš, 1991). Jednalo se tak o první pokles ukazatelů sňatečnosti svobodných v porovnání s předchozí sňatkovou situací, jenž vyvrcholil v roce 1969 (Rychtaříková, 1995). V důsledku těchto událostí můžeme pozorovat, že pokles úrovně sňatečnosti svobodných trvá po celý zbytek šedesátých let a v roce 1969 se tato hodnota nacházela již na úrovni 93,6 % pro muže a 95,3 % pro ženy.

Tab. 2: Podíl svobodných osob podle věku a hlavní ukazatele sňatečnosti svobodných pro ženy v letech 1961, 1965 a 1969 v ČR

Roky	1961	1965	1969
Podíl svobodných žen ve věku (v %)			
20	53,2	54,9	56,4
25	11,2	14,5	15,2
30	5,2	7,3	8,4
35	3,5	5,1	6,3
40	2,8	4,2	5,4
45	2,5	3,8	5,0
50	2,4	3,6	4,7
Tabulková prvosňatečnost (v %)	97,6	96,4	95,3
Průměrný věk při prvním sňatku	21,4	21,7	21,7
Věkový medián	20,6	20,7	20,8
Věkový modus	19,7	19,7	20,0
Horní kvartil sňatkového věku	22,5	22,7	22,8
Dolní kvartil sňatkového věku	19,2	18,3	19,3
Mezikvartilová odchylka	1,68	2,23	1,72

Zdroj: FSÚ, (1989), vlastní výpočty a zpracování

Tab. 3: Podíl svobodných osob podle věku a hlavní ukazatele sňatečnosti svobodných pro muže v letech 1961, 1965 a 1969 v ČR

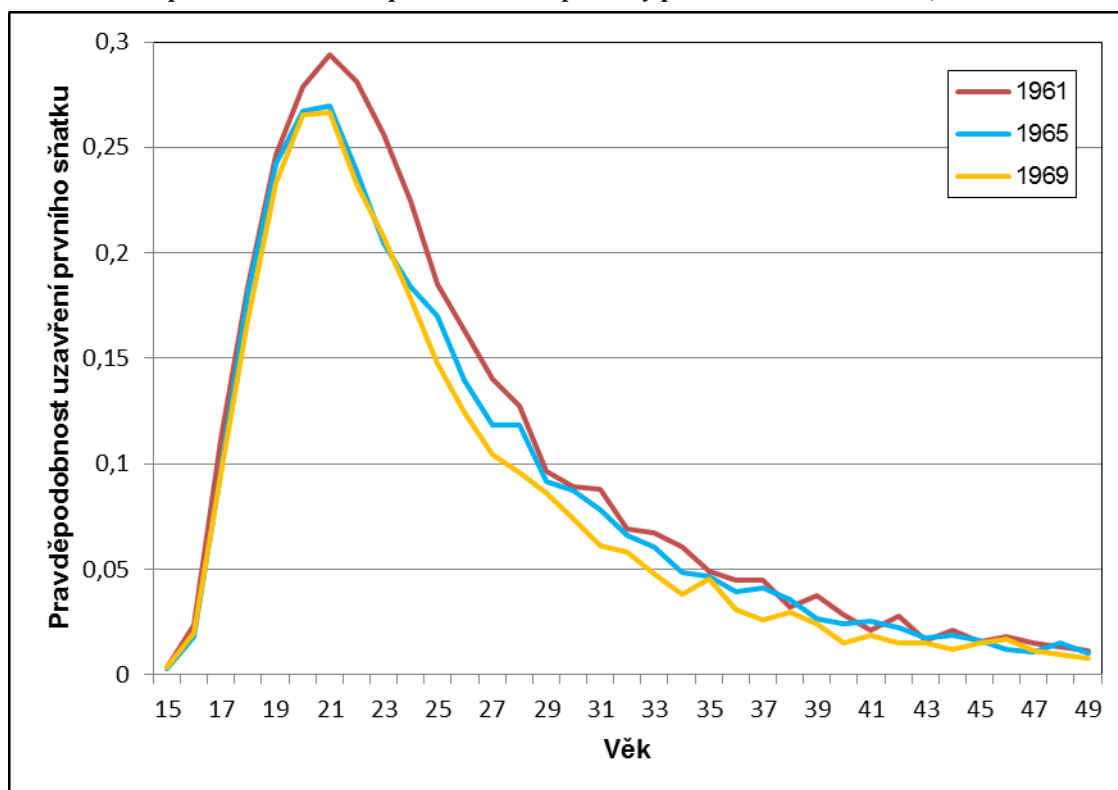
Roky	1961	1965	1969
Podíl svobodných mužů ve věku (v %)			
20	93,3	91,3	90,4
25	30,8	29,4	30,9
30	10,7	11,6	13,4
35	6,5	7,5	9,3
40	5,1	5,9	7,6
45	4,5	5,2	6,8
50	4,2	4,8	6,4
Tabulková prvosňatečnost (v %)	95,8	95,2	93,6
Průměrný věk při prvním sňatku	24,5	24,3	24,4
Věkový medián	23,7	23,4	23,3
Věkový modus	22,1	22,6	22,7
Horní kvartil sňatkového věku	25,9	25,6	25,7
Dolní kvartil sňatkového věku	22,2	21,8	21,8
Mezikvartilová odchylka	1,85	1,89	1,96

Zdroj: FSÚ, (1989), vlastní výpočty a zpracování

Jak můžeme vidět z tabulek 2 a 3, drtivá většina žen se vdávala již ve velice mladém věku, často hned již na počátku svého reprodukčního období. Častým důvodem tohoto jevu byla předmanželská koncepce, která souvisela s těhotenstvím partnerky a vyvinula tak sociální tlak na uspišení sňatku. Podíl tohoto důvodu pro vstup do manželství během šedesátých let značně narostl a to konkrétně z 22 % na 30 % (Vereš, 1991). Velmi vysoká byla především v roce 1961 úhrnná prvosňatečnost, ta u žen poté klesala o více jak jeden procentní bod každé čtyři roky, u mužů se mezi roky 1961 a 1965 změnila jen nepatrně, mezi roky 1965 a 1969 však již více než o jeden a půl procentního bodu. Obecně během šedesátých let manželství mladých párů

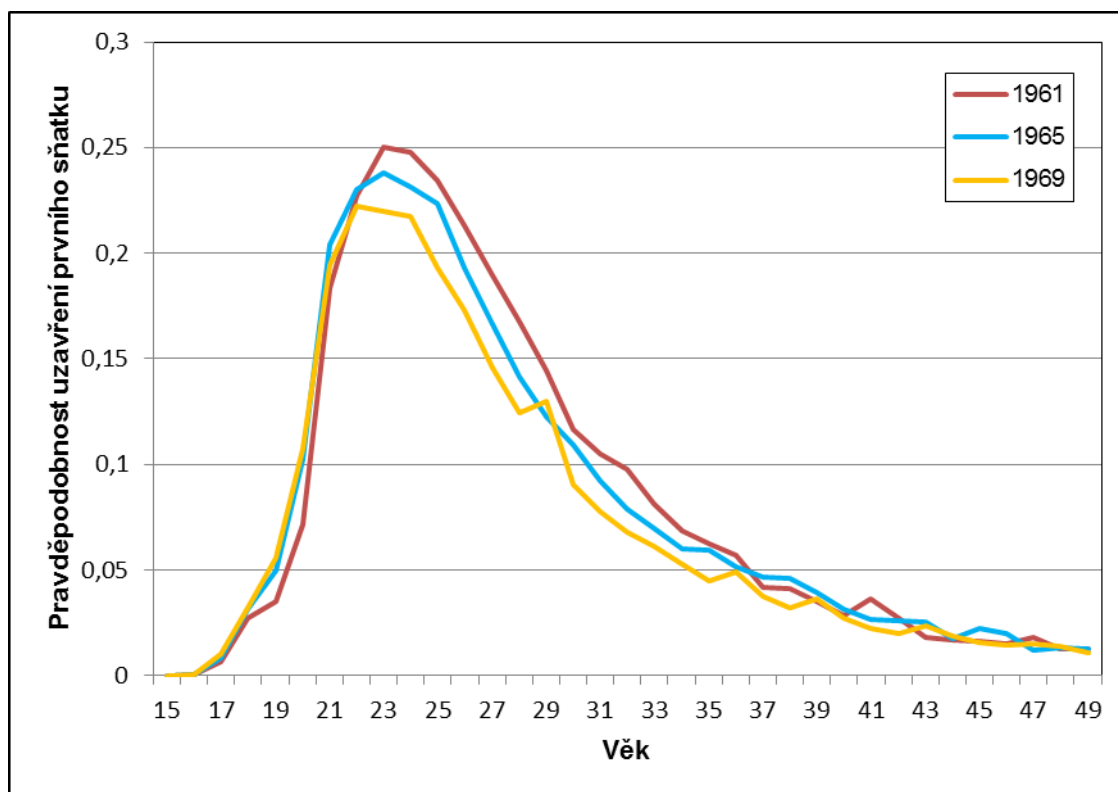
narůstala zásadním způsobem, oproti tomu však klesala intenzita sňatečnosti starších osob. Důvodem tohoto poklesu byl pak zejména výše zmíněný nedostatek bytových jednotek, kam by se mohla nová rodina společně nastěhovat. (Vereš, 1991)

Obr. 4: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro ženy podle věku v letech 1961, 1965 a 1969 v ČR

Zdroj: FSÚ, (1989), vlastní výpočty a zpracování

Obr. 5: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro muže podle věku v letech 1961, 1965 a 1969 v ČR

Zdroj: FSÚ, (1989), vlastní výpočty a zpracování

Křivky pravděpodobnosti uzavření prvního sňatku na obrázcích 4 a 5 jen potvrzují výše zmíněná fakta. U žen dosahují maxima okolo jednadvacátého roku věku a poté prudce klesají, v tomto mladém věku není mezi roky 1965 a 1969 takřka žádný rozdíl, změna nastává až zhruba kolem čtyřicetiletého roku života, ale stále se nejedná o změnu nikterak markantní. Patrný už je však poměrně velký rozdíl těchto dvou let oproti roku 1961 a to zejména právě okolo jednadvacátého roku života. Mezi roky 1961 a 1969 se však tento rozdíl udržuje zhruba ve stejné šíři až do osmdvacátého roku života ženy.

U mužů je vývoj pravděpodobnosti uzavření sňatku trochu odlišný. Křivky nedosahují takové výše jako u žen, po vrcholu okolo čtyřicetiletého roku života je zde vidět i o něco pomalejší pokles. Především však je zde pak mnohem patrnější rozdíl mezi jednotlivými roky a to i v maximech těchto křivek, kde je propad vždy takřka totožný. Zatímco u žen mezi roky 1965 a 1969 není v maximu prakticky žádný rozdíl, u mužů je stejný jako mezi roky 1961 a 1965.

5.1.2. 1970-1979

Na počátku let sedmdesátých se však nastolil zpátky trend z první poloviny předchozího desetiletí a prvosňatečnost dokonce ještě vzrostla. Bytová krize byla postupně zažehnávána nárůstem výstavby nových domů a také díky nově zavedeným výhodným novomanželským půjčkám sňatečnost prudce vzrostla, což zásadně ovlivnilo mimo jiné také natalitu (Kučera; Fialová, 1996). Tato demografická vlna je lidově známá pod názvem „Husákovy děti“. Svůj

podíl na této natalitní vlně a rostoucí sňatečnosti měl i zcela jistě fakt, že od podzimu roku 1969 byla výrazně omezena možnost cestovat do zahraničí. Výše zmíněné novomanželské půjčky byly zhruba ve výši jeden a půl násobku průměrného ročního platu a doba splatnosti se prodlužovala s narozením dítěte. Dle počtu dětí narozených v manželství se pak dokonce umořovala výše dluhu, dle odhadů čerpaly tuto půjčku $\frac{3}{4}$ rodin, jež splňovaly podmínky (Rychtaříková, 1995). Úlohu ve vzestupu absolutního počtu sňatků v sedmdesátých letech hrál také fakt, že do věku nejvyšší sňatečnosti dospěly osoby narozené v poválečné natalitní vlně (Fialová, 2006). Radikální změna nastala u počtu sňatků u snoubenců mezi 24 až 32 lety, což jen potvrzuje, že tito lidé byli nuceni svůj sňatek odložit z důvodu nedostatku bytových příležitostí (Vereš, 1991). Zároveň většina snoubenců z tohoto věkového rozpětí stále dosáhla na výhodné novomanželské půjčky pro mladé, neboť mládí bylo definováno do třiceti let věku. (Kučera; Fialová, 1996). Tato pronatalitní politika měla za následek, že v roce 1973 byl dosažen absolutně nejvyšší počet sňatků (99 518), jak lze vidět na obrázku 1, na našem území od konce druhé světové války a až do roku 1978 byla úroveň prvosňatečnosti velmi vysoká, zvláště pak především u žen (KDGD PřF UK, 1995). Avšak již o rok později, v roce 1979, začal její postupný pokles způsobený zejména vlivem špatných materiálních poměrů v naší zemi a s tím také spojeným zdražováním doposud lehce dostupných a v očích veřejnosti nedotknutelných komodit (Vereš, 1991).

Tab. 4: Podíl svobodných osob podle věku a hlavní ukazatele sňatečnosti svobodných pro ženy v letech 1970, 1973, 1975 a 1979 v ČR

Roky	1970	1973	1975	1979
Podíl svobodných žen ve věku (v %)				
20	56,7	54,4	53,4	52,7
25	14,3	11,0	11,3	12,2
30	7,3	5,0	4,7	4,7
35	5,4	3,6	3,2	3,1
40	4,6	2,9	2,7	2,6
45	4,2	2,6	2,4	2,4
50	4,1	2,5	2,3	2,3
Tabulková prvosňatečnost (v %)	95,9	97,5	97,7	97,7
Průměrný věk při prvním sňatku	21,7	21,5	21,4	21,5
Věkový medián	20,8	20,7	20,7	20,6
Věkový modus	20,1	19,8	19,6	19,3
Horní kvartil sňatkového věku	22,8	22,7	22,7	22,7
Dolní kvartil sňatkového věku	19,4	19,3	19,2	19,2
Mezikvartilová odchylka	1,71	1,70	1,75	1,76

Zdroj: FSÚ, (1989), vlastní výpočty a zpracování

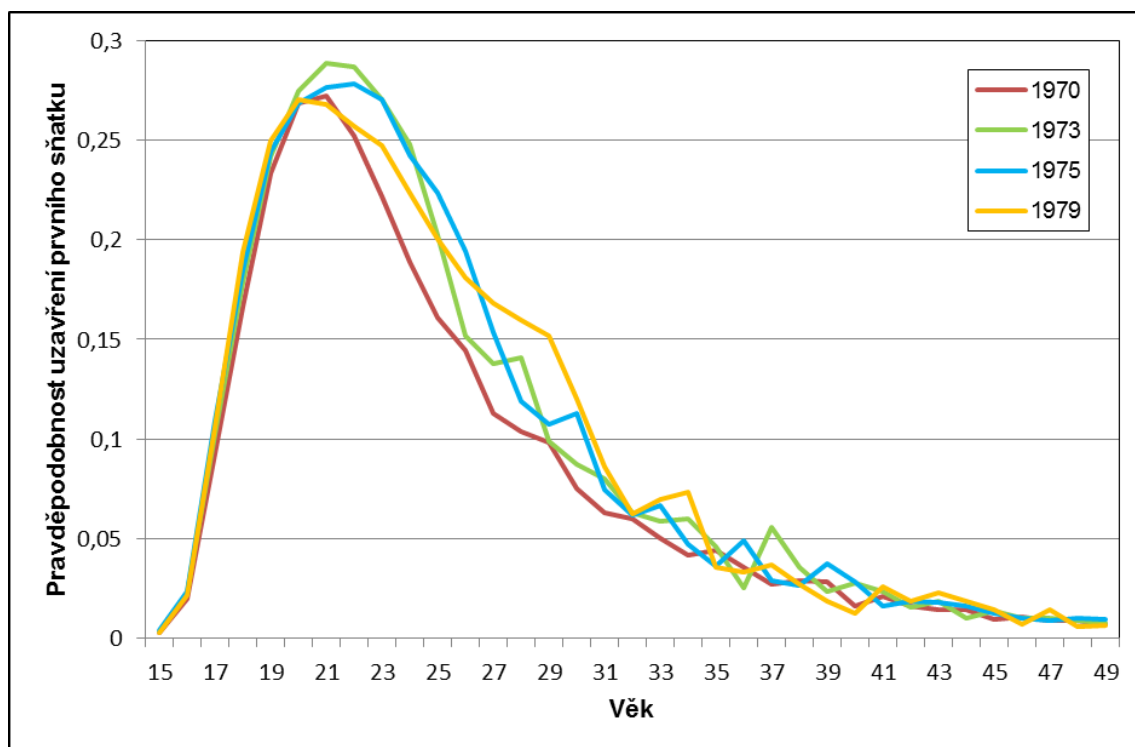
Tab. 5: Podíl svobodných osob podle věku a hlavní ukazatele sňatečnosti svobodných pro muže v letech 1970, 1973, 1975 a 1979 v ČR

Roky	1970	1973	1975	1979
Podíl svobodných mužů ve věku (v %)				
20	90,4	90,6	89,3	90,6
25	31,0	29,7	31,4	36,1
30	13,3	11,5	12,4	16,8
35	9,1	7,6	8,3	11,5
40	7,3	6,1	6,8	9,8
45	6,5	5,4	6,1	8,8
50	6,1	5	5,7	8,3
Tabulková prvosňatečnost (v %)	93,9	95,0	94,3	91,7
Průměrný věk při prvním sňatku	24,4	24,3	24,4	24,8
Věkový medián	23,3	23,4	23,4	23,7
Věkový modus	22,8	22,9	22,0	22,5
Horní kvartil sňatkového věku	25,7	25,6	25,8	26,3
Dolní kvartil sňatkového věku	21,8	21,9	21,8	22,0
Mezikvartilová odchylka	1,97	1,89	2,00	2,14

Zdroj: FSÚ, (1989), vlastní výpočty a zpracování

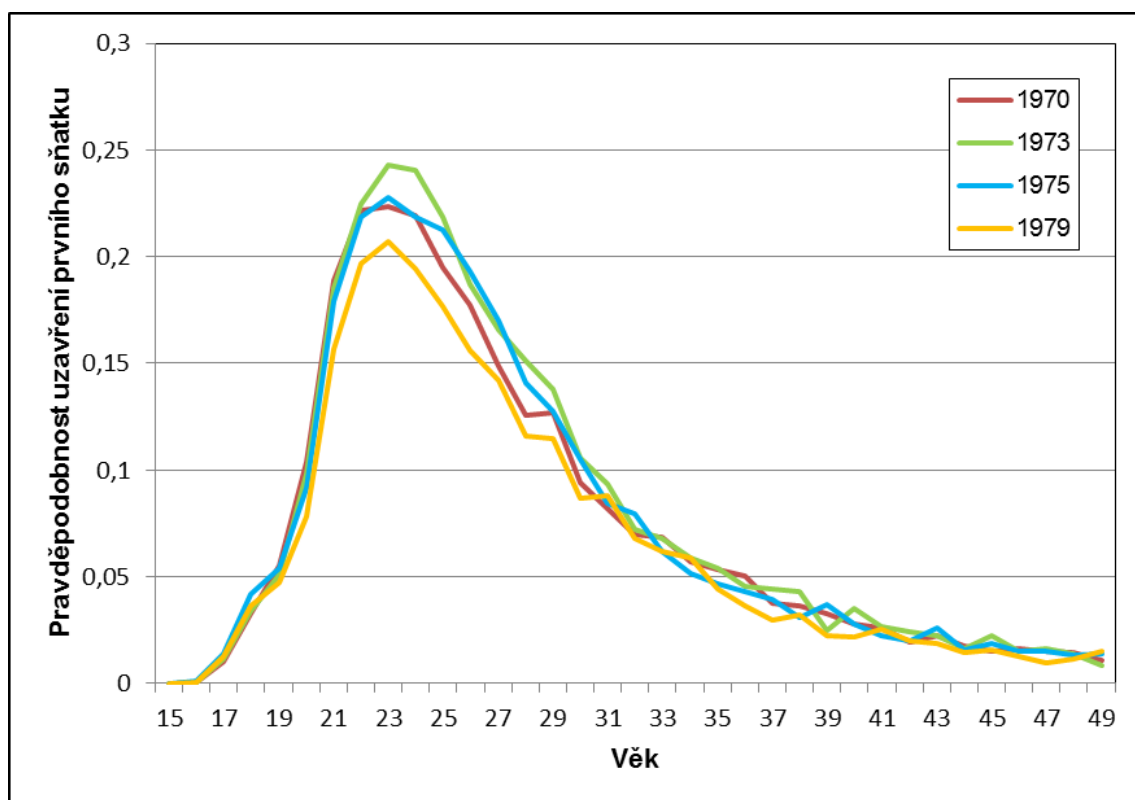
Charakteristickým rysem pro toto období byly sňatky mužů nejčastěji mezi 24 a 25 lety věku, u žen nejčastěji pak mezi 21 a 22 rokem života, jak lze vidět na tabulkách 4 a 5. Z tabulkového počtu svobodných dle věku u mužů, můžeme vypočítat, že podíly osob vstupujících do manželství se po vrcholném roce 1973 již nadále nezvyšují, naopak tyto hodnoty v čase postupně klesají. Kromě prudce stoupajícího počtu absolutních sňatků graf (obrázek 1), dobře zapůsobila pronatalitní opatření také na úhrnnou prvosňatečnost obou pohlaví. Po zavedení výhodných novomanželských půjček a výstavbě nových bytových jednotek tab. prvosňatečnost, jak u mužů, tak u žen, stoupla. U mužů o více jak jeden procentní bod, u žen pak od více jak jeden a půl procentního bodu. Zejména pak hodnota 95 % u mužů v roce 1973 stojí za zmínění, neboť to bylo poprvé od roku 1966, kdy mužská tabulková prvosňatečnost pokořila tuto hranici, ale již také naposled. Od tohoto roku už nikdy ukazatel I_{50} hranici 95 % u mužů neatakoval. U žen maximální hodnota nastala v roce 1978, konkrétně 98 %, ale také záhy začala klesat. I zde platí, že v budoucnu ženská prvosňatečnost také už nikdy nedosáhne této hranice. Pokles tabulkové prvosňatečnosti, který u mužů nastal již v roce 1974, u žen pak v roce 1979, byl předzvěstí obnoveného poklesu intenzity sňatečnosti, který trvá více či méně až dodnes. (Vereš, 1991)

Obr. 6: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro ženy podle věku v letech 1970, 1973, 1975 a 1979 v ČR

Zdroj: FSÚ, (1989), vlastní výpočty a zpracování

Obr. 7: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro muže podle věku v letech 1970, 1973, 1975 a 1979 v ČR

Zdroj: FSÚ, (1989), vlastní výpočty a zpracování

Křivky grafu ukazatelů q_x^m žen na obrázku 6 v maximech okolo jednadvacátého roku života zůstávají u let 1970 a 1979 takřka ve stejné hladině, jako tomu bylo v předchozí dekádě. Nárůst je patrný u let 1973 a 1975, což se promítá do růstu absolutního počtu sňatků (obrázek 1). Vidíme, že v roce 1973 je nejvyšší pravděpodobnost uzavření prvního sňatku ženou zhruba mezi jednadvacátým a čtyřicetým rokem věku. V roce 1979 jsou však již tyto hodnoty vyšší pak především u žen před dosažením jednadvaceti let věku a od čtyřicet let dále. Ovšem ani nejvyšší maximum roku 1973 však nedosahuje výše křivky z roku 1961. Přesto je výrazně vyšší, než ostatní zobrazené roky. Celkově je zde však jasně patrný rozdíl let 1973, 1975 a 1979 oproti roku 1970, který byl stále ještě ve znamení poklesu z konce let šedesátých. Tento rozdíl není zase až tak markantní v maximu, ale především v následujících věcích. Tato odlišnost souvisí s výše zmiňovaným faktem, že pronatalitních výhod a opatření využili v hojném množství i starší snoubenci, kteří svůj sňatek odkládali z důvodu nedostatku bytových jednotek.

Křivka roku 1973 na obrázku 7 pravděpodobnosti uzavření prvního sňatku u mužů, stejně tak jako u žen, i ve svém maximu nedosahuje výšky křivky z roku 1961. Nejvyšší pravděpodobnost uzavřít sňatek měli v roce 1973 muži ve věku od dvaadvaceti do šestadvaceti let. V roce 1979 se však toto maximální rozpětí trochu zmenšilo a kromě poklesu hodnoty maximální pravděpodobnosti, tak došlo k situaci, že se její vrchol váže takřka jen k věkové skupině mezi čtyřicet a pětadvaceti lety. Oproti ženám je zde patrný pokles v maximu také již v roce 1975, kdy u žen je tento rozdíl mezi roky 1973 a 1975 menší. Ihned po rychlém vzestupu v roce 1973 tedy hodnota q_{xm} u mužů za rok 1975 padá zpátky na úroveň roku 1970 a poté pokračuje ve svém poklesu až na křivku v roce 1979, kdy už je tento propad poměrně hluboký a trvá takřka v celé délce své křivky a naznačuje tak poměrně výrazně vývoj v dalších letech.

5.1.3. 1980-1989

Následkem výše zmíněných ekonomických změn, které obyvatelstvo postihly, úhrnná sňatečnost svobodných v osmdesátých letech klesla. Tento fakt pouze potvrzuje tvrzení, že od počátku šedesátých let jsou změny sňatečnosti způsobovány spíše odrazem vnějších socioekonomických podmínek, než vnitřních demografických činitelů. V závislosti na růstu cen byl výměr novomanželských půjček v roce 1987 dokonce ještě navýšen a půjčkám byla prodloužena doba splatnosti, ani to se však významněji na křivkách sňatečnosti nepodepsalo (Rychtaříková, 1995). Celá osmdesátá léta jsou tedy ve znamení nižších hodnot ukazatelů sňatečnosti svobodných, než tomu bylo v předchozím desetiletí. Takřka všechny hodnotové ukazatele však byly poměrně konstantní, bez nějakých extrémních výkyvů. Tato dekáda tak znamenala určitou stabilizaci ukazatelů sňatečnosti svobodných. Stále zde platí trend, že snoubenci vstupují do manželství v nízkém věku a v poměrně hojném počtu, i když v o něco menším, než v předchozím desetiletí. Pouze necelá desetina mladé generace nastupovala tou dobou k vysokoškolským studiím, většina z nich však uzavírala sňatek krátce po ukončení středoškolské docházky. Důvody byly prosté, jistota zaměstnání a tudíž také jistota finančního kapitálu pro zabezpečení rodiny, výhodné novomanželské půjčky a především možnost přidělení bytové jednotky, což jak se ukáže v pozdější části této práce, je z hlediska sňatečnosti silný impuls. Důležitým faktorem byla také stále ještě nízká míra používání antikoncepčních

prostředků, což v kombinaci se sexuálními styky stále mladších lidí mělo za následek, že mnoho sňatků bylo uzavíráno pod tlakem těhotenství partnerky (Fialová, 2006).

Tab. 6: Podíl svobodných osob podle věku a hlavní ukazatele sňatečnosti svobodných pro ženy v letech 1980, 1985 a 1989 v ČR

Roky	1980	1985	1989
Podíl svobodných žen ve věku (v %)			
20	55,0	57,2	57,5
25	14,2	15,0	14,1
30	6,2	7,2	8,0
35	4,1	5,2	5,9
40	3,5	4,5	5,2
45	3,3	4,2	4,9
50	3,1	4,1	4,7
Tabulková prvosňatečnost (v %)	96,9	95,9	95,3
Průměrný věk při prvním sňatku	21,7	21,8	21,8
Věkový medián	20,7	20,9	20,9
Věkový modus	19,6	19,7	19,5
Horní kvartil sňatkového věku	22,9	23,1	23,1
Dolní kvartil sňatkového věku	19,3	19,3	19,4
Mezikvartilová odchylka	1,84	1,87	1,89

Zdroj: ČSÚ, (1990), vlastní výpočty a zpracování

Tab. 7: Podíl svobodných osob podle věku a hlavní ukazatele sňatečnosti svobodných pro muže v letech 1980, 1985 a 1989 v ČR

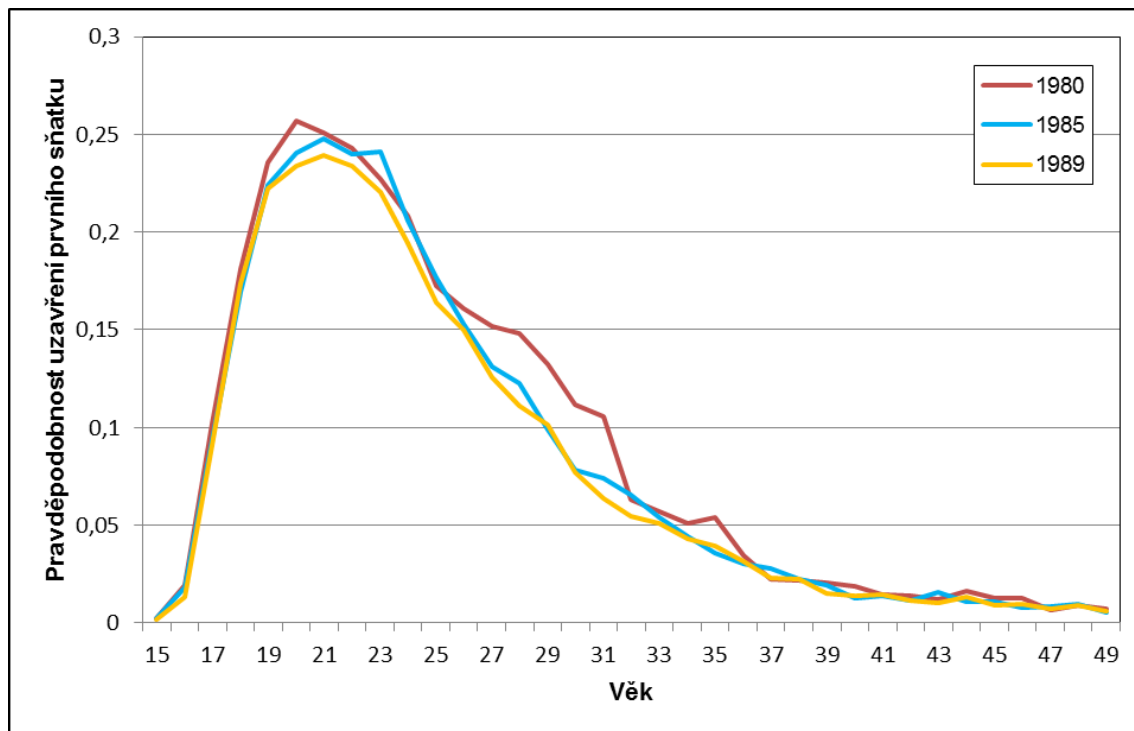
Roky	1980	1985	1989
Podíl svobodných mužů ve věku (v %)			
20	91,3	89,5	89,2
25	38,8	36,6	37,2
30	19,3	17,5	18,4
35	13,9	12,9	13,8
40	11,8	11,4	12,1
45	10,9	10,7	11,3
50	10,3	10,3	10,8
Tabulková prvosňatečnost (v %)	89,7	89,7	89,2
Průměrný věk při prvním sňatku	24,9	24,5	24,6
Věkový medián	23,8	23,6	23,6
Věkový modus	22,7	22,4	23,0
Horní kvartil sňatkového věku	26,4	26,1	26,2
Dolní kvartil sňatkového věku	22,1	21,9	21,8
Mezikvartilová odchylka	2,19	2,12	2,19

Zdroj: ČSÚ, (1990), vlastní výpočty a zpracování

Následkem výše zmíněných ekonomických změn, které obyvatelstvo postihly, úhrnná sňatečnost svobodných prudce klesla a v roce 1980 se její hodnota pohybovala již na úrovni 89,7 % u mužů a 96,9 % u žen. Po tomto poměrně radikálním propadu v rámci podmínek České republiky se situace stabilizovala a v průběhu osmdesátých let se hodnota ukazatele prvosňatečnosti pohybovala okolo 89,5 % u mužů a 96 % u žen a absolutní počet sňatků osciloval kolem hranice 80 000 ročně (obrázek 1). Průměr z průměrných věků při vstupu do prvního sňatku činil v tomto desetiletí 24,6 roku u mužů a 21,7 roku u žen, což je oproti letům

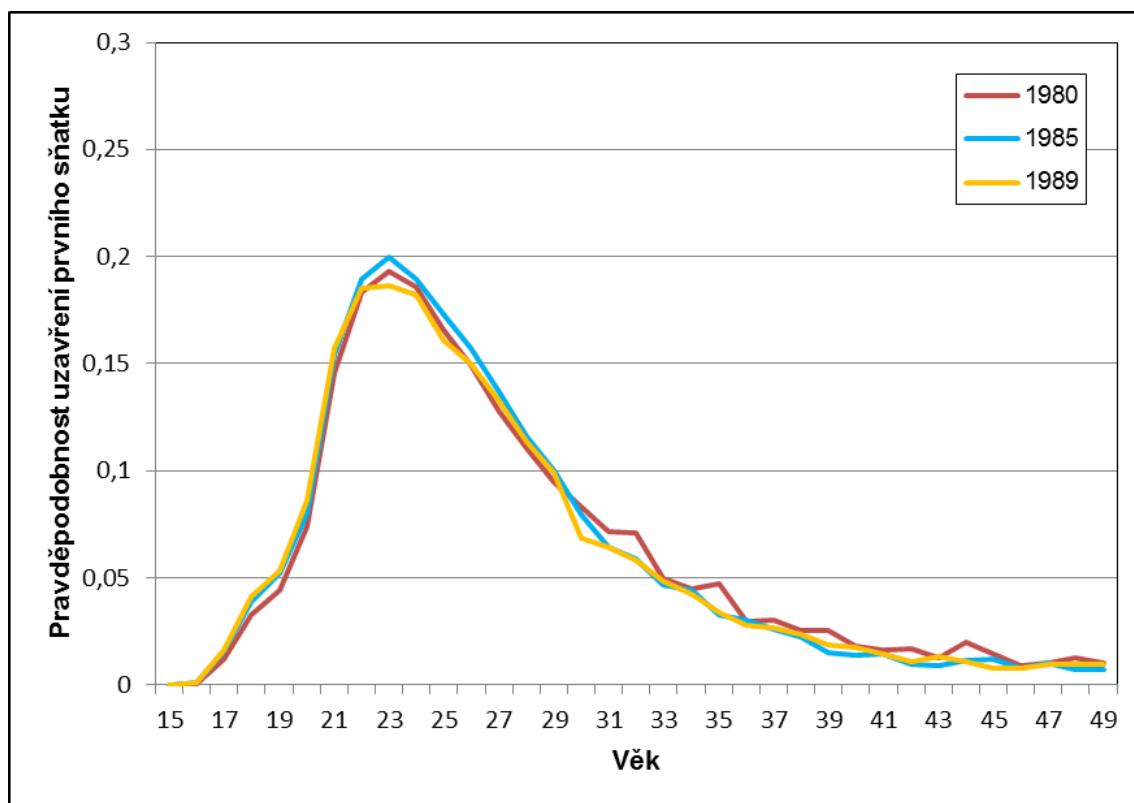
šedesátým u mužů hodnota vyšší pouze o tři desetiny a u žen pouze o desetinu jednu. V závislosti na růstu cen byl výměr novomanželských půjček v roce 1987 dokonce ještě navýšen a půjčkám byla prodloužena doba splatnosti. (Kučera; Fialová, 1996). Věkový medián sice poprvé u mužů od roku 1961 překročil hranici třiatvaceti a dvaceti let u žen, ale průměrný věk se měnil jen v řádu setin.

Obr. 8: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro ženy podle věku v letech 1980, 1985 a 1989 v ČR

Zdroj: ČSÚ, (1990), vlastní výpočty a zpracování

Obr. 9: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro muže podle věku v letech 1980, 1985 a 1989 v ČR

Zdroj: ČSÚ, (1990), vlastní výpočty a zpracování

Křivky grafů na obrázcích 8 a 9 pravděpodobnosti uzavření prvního sňatku jen potvrzují osmdesátá léta jako období klidné, co se prvosňatečnosti týče. U žen sice došlo k viditelnému propadu maximálních hodnot k hranici 0,25, ale jejich rozdíly jsou poměrně malé, i když stále konstatně klesající. Výraznější rozdíl můžeme tak vidět pouze u roku 1980, kdy se pravděpodobnost uzavření prvního sňatku oproti rokům, 1985 a 1989 pohybovala na vyšších hodnotách pro starší věk ženy, konkrétně mezi sedmadvaceti až dvaatřiceti lety. U mužů došlo poprvé k propadu maxima pod hodnotu 0,2 a stále dochází k pozvolnému poklesu, s výjimkou v roce 1985, ve kterém hodnota křivky v maximu vykazovala naopak nárůst, šířka křivek je pak za všechny zobrazené roky takřka totožná, což jen potvrzuje určitou stabilizaci sňatečnosti během této dekády.

Rok 1989 byl posledním rokem, kdy sňatečnost na našem území vykazovala tradiční rysy. V evropském kontextu, zejména pak v kontextu zemí západní a střední Evropy, se však stále jednalo o hodnoty z kategorie těch vyšších, jiné státy zaznamenaly pokles sňatečnosti o poznání hlubší (Vereš, 1991). Příčiny tohoto rozdílu lze hledat jak v nemasovém rozšíření faktických manželství na našem území, jež pro mladé lidi zatím nepředstavovalo rovnocennou formu soužití vůči sňatkům, tak také v hmotné motivaci mladých lidí, neboť byty podnikové i družstevní byly přednostně přidělovány ženatým mužům a obecně prostředí, které by jedince motivovalo k rozhodnutí vstoupit do manželství, zde bylo více než příznivé (Kučera; Fialová, 1996).

5.2 Sňatečnost v letech 1989 – 1994

Po klidné době let osmdesátých, kdy se ukazatele sňatečnosti pohybovaly na stabilních hodnotách, přichází zlom v roce 1989 s pádem komunismu u nás. V několika následujících letech nedošlo ke změně sňatkového chování obyvatelstva, jak by tomu mohly nasvědčovat statistické výstupy, ale zásadní změnu poměrů přinesla především administrativní opatření, jež měla od počátku roku 1991 výrazně omezit výše zmiňované novomanželské půjčky. Z tohoto důvodu se tedy mnoho párů rozhodlo uzavřít manželský svazek narychlo, předčasně a ještě v mladším věku, než tomu bylo v letech předchozích, což se odrazilo i na údajích o sňatkovém věku. Absolutní počet sňatků (obr. 1) narostl mezi roky 1989 a 1990 takřka o 9 000. Toto jednání se projevilo již záhy a to o rok později, kdy uzavřelo sňatek o 19 000 párů méně než v roce 1990 a o 10 000 méně než v roce 1989, což však byl pouze kompenzační důsledek změn z předchozího roku (KDGD PřF UK, 1995).

Tab. 8: Podíl svobodných osob podle věku a hlavní ukazatele sňatečnosti svobodných pro ženy v letech 1989–1994 v ČR

Roky	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Podíl svobodných žen ve věku (v %)						
20	57,5	51,8	61,6	63,5	70,4	78,1
25	16,1	13,1	22,7	24,1	31,4	39,8
30	8,0	6,5	13,0	13,6	18,9	25,5
35	5,9	4,8	10,3	10,3	14,8	20,8
40	5,2	4,3	9,2	9,2	13,2	18,8
45	4,9	4,0	8,8	8,6	12,5	18,0
50	4,7	3,8	8,6	8,2	12,1	17,5
Tabulková prvosňatečnost (v %)	95,3	96,2	91,4	91,8	87,9	82,5
Průměrný věk při prvním sňatku	21,8	21,4	22,2	22,5	23,2	23,9
Věkový medián	20,9	20,5	21,1	21,3	21,9	22,7
Věkový modus	19,5	19,1	19,5	19,4	20,1	20,9
Horní kvartil sňatkového věku	23,1	22,5	23,7	24,1	25,0	25,9
Dolní kvartil sňatkového věku	19,4	19,2	19,4	19,5	19,9	20,4
Mezikvartilová odchylka	1,9	1,7	2,1	2,3	2,6	2,8

Zdroj: KDGD PřF UK, (1995), vlastní výpočty a zpracování

Tab. 9: Podíl svobodných osob podle věku a hlavní ukazatele sňatečnosti svobodných pro muže v letech 1989–1994 v ČR

Roky	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Podíl svobodných mužů ve věku (v %)						
20	89,1	86,1	88,2	88,4	90,6	93,3
25	37,2	31,1	41,6	41,7	48,7	57,6
30	18,4	14,9	23,7	23,1	28,9	36,1
35	13,8	11,2	18,5	17,9	22,4	28,6
40	12,1	9,9	16,5	15,8	20,0	25,8
45	11,3	9,3	15,6	14,8	18,8	24,4
50	10,8	8,9	15,1	14,3	18,2	23,6
Tabulková prvosňatečnost (v %)	89,2	91,1	84,9	85,8	81,8	76,4
Průměrný věk při prvním sňatku	24,6	23,9	24,6	24,7	25,3	26,1
Věkový medián	23,6	23,1	23,5	23,6	24,1	24,9
Věkový modus	23,0	22,5	22,4	22,7	22,2	23,7
Horní kvartil sňatkového věku	26,2	25,4	26,4	26,6	27,4	28,4
Dolní kvartil sňatkového věku	21,8	21,3	21,5	21,6	21,8	22,3
Mezikvartilová odchylka	2,2	2,1	2,5	2,5	2,8	3,0

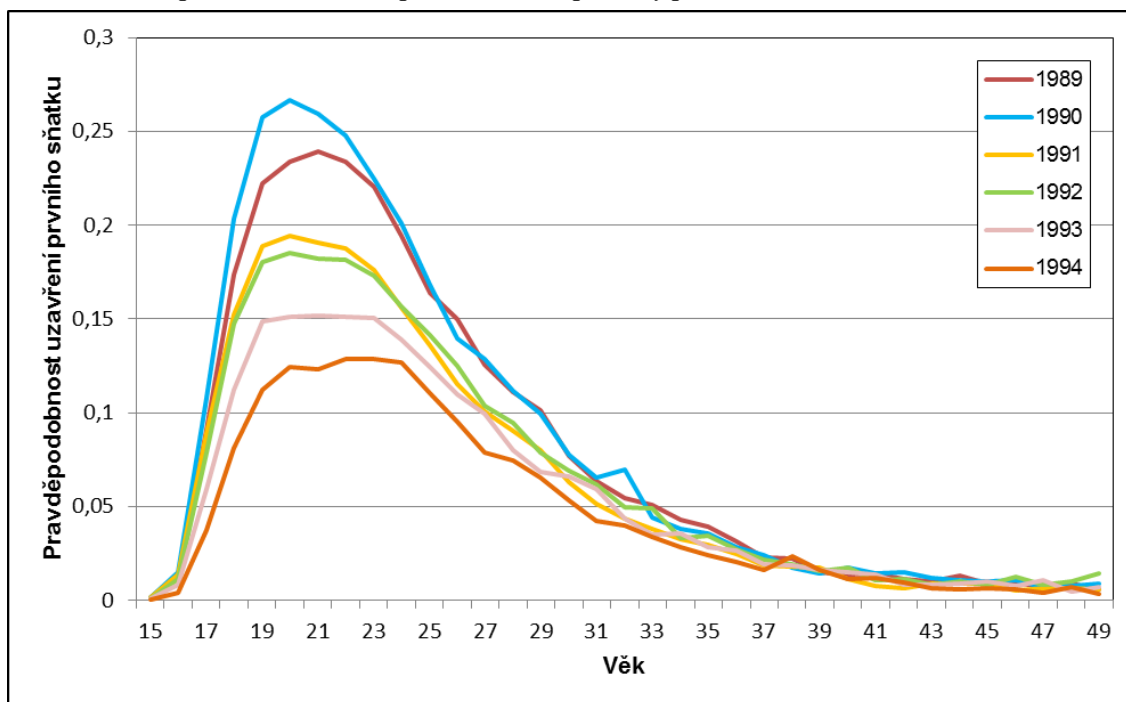
Zdroj: KDGD PřF UK, (1995), vlastní výpočty a zpracování

Tyto výkyvy ukazatelů byly prisuzovány administrativním změnám, tudíž ještě nevedly k domněnkám o eventuálních změnách sňatkového chování obyvatelstva České republiky. Prvním znamením mohl být pokles sňatečnosti v roce 1992, kdy byl absolutní počet sňatků o 7 000 menší než v roce 1989. Tato domněnka se potvrdila v roce 1993, kdy počet sňatků klesl o dalších 8 000, rozdíl mezi roky 1989 a 1993 tedy již v absolutním počtu sňatků činil 15 000. Po tomto stavu byl již nastíněn obraz, jakým způsobem se bude ubírat sňatečnost v ČR po revoluci a v důsledku řady politických, sociálních a ekonomických změn. Dochází tedy tak ke snižování intenzity sňatečnosti svobodných, stejně tak jako tomu bylo v západní Evropě o dvacet let dříve (KDGD PřF UK, 1995). Tam tyto změny probíhaly formálně úplně stejně, avšak rozdílné byly důvody. Zatímco v západoevropských zemích se jednalo především o změnu sociálních postojů k manželství jako instituci, v České republice jde do velké míry o důvody ekonomické. Velký rozdíl je pak také v tom, že v západní Evropě tyto proměny trvaly přibližně 10 let, zatímco na našem území tyto změny proběhly během dvou až tří let (Rychtaříková, 1996). Česká republika se tak navrácí k hodnotám, které se zde objevovaly v dobách před druhou světovou válkou, zároveň se tak však přibližuje k nízkým hodnotám, které jsou již dlouhodobě běžné ve vyspělých zemích (Hašková; Rabušic, 2008).

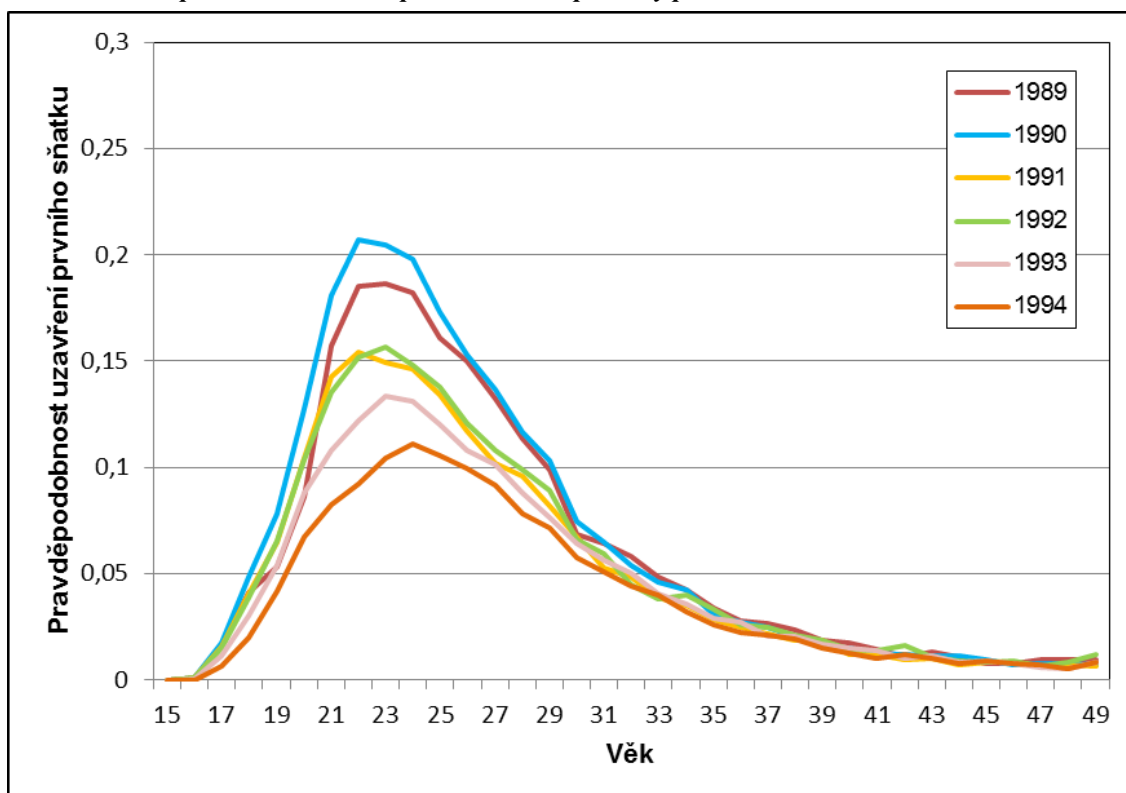
Změny v období mezi roky 1989 až 1994 jsou opravdu velice markantní a značně diferencované. Jak můžeme vidět v tabulce 8, úhrnná tabulková prvosňatečnost žen zaznamenala během pouhých pěti let propad z hodnoty 95,3 % v roce 1989 na hodnotu 82,6 % v roce 1994, což byla zatím nejnižší hodnota od roku 1961. V roce 1990 v souvislosti s výše zmíněným ohlášeným koncem výhodných novomanželských půjček a tím způsobeným prudkým nárůstem sňatků (obr. 1), úhrnná sňatečnost svobodných vzrostla na hodnotu 96,2 %, která posléze o rok později kompenzačně poklesla o 5 procentních bodů na hodnotu 91,2 %. Stejně tak se změnil průměrný věk žen při vstupu do prvního sňatku, zatímco v roce 1989 bylo ženě prvně stojící před oltářem průměrně 21,8 roků, o pět let později byl tento věk již 23,9. V roce 1990 se však už tak nízký průměrný věk při prvním sňatku dokonce ještě snížil na 21,4 roku.

Výrazný pokles sňatečnosti pak dobře ilustrují podíly tabulkových počtů svobodných ve věku x . Ty se (kromě roku 1990) z drtivé většiny neustále navyšovaly a to ve všech věcích. Rozdíl mezi lety 1989 a 1994 činí již propastných 20,6 procentních bodů u žen ve věku dvaceti let. V praxi to znamenalo, že zatímco v roce 1989 bylo ve věku dvaceti let svobodných pouze takřka 58 % žen, o pět let později jich bylo svobodných už 78 % v dané věkové kategorii. Ještě výraznější rozdíl byl ve věku pětadvaceti let, který činil 23,7 procentních bodů. Za zmínku pak stojí také mezikvartilová odchylka (která zobrazuje průměrnou vzdálenost od mediánu, jenž mezi horním a dolním kvantilem zobrazuje 50 % událostí (KDGD PřF UK, 2001)), která nám udává rozložení sňatků. Ta se během pěti let zvýšila o hodnotu 0,9, což takový rozdíl nenajdeme v žádné z dříve uvedených tabulek. Domnívám se, že tento rozdíl je již lehkým nastíněním možné změny diferenciace sňatkového chování z hlediska věku.

Situace u mužů poměrně přesně kopíruje situaci vývoje u žen (tabulka 9). Úhrnná prvosňatečnost poklesla z hodnoty 89,2 % v roce 1989 až na hodnotu 76,4 % v roce 1994, což je propad takřka o třináct procentních bodů a stejně tak jako u žen, i u mužů se jednalo o zatím nejnížší hodnotu od roku 1961. Anticipací sňatků v roce 1990 sice prvosňatečnost vystoupila na hodnotu 91,1 %, ovšem vzápětí také kompenzačně poklesla takřka o 7 procentních bodů. Průměrný věk při prvním sňatku vzrostl z 24,6 roků v roce 1989 na 26,1 roků v roce 1994. Rozdíl zde je tedy menší než u žen, protože tam tento rozdíl činil 2,1 roku, zatímco zde „pouze“ 1,5. Stejně jako u žen pak také poklesl průměrný věk v roce 1990 a o rok později se kompenzačně navrátil takřka na stejnou hodnotu. Tabulkové počty svobodných se u mužů také podstatně zvýšily, ale ne tolik a v tolika věkových kategoriích, jako tomu bylo u žen. Zatímco u mužů rozdíl mezi rokem 1989 a 1994 ve věku dvaceti let činí pouze 4,2 procentních bodů, ve věku pětadvaceti let je pak tento rozdíl na úrovni 20,4 procentních bodů.

Obr. 10: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro ženy podle věku v letech 1989–1994 v ČR

Zdroj: KDGD PŘF UK, (1995), vlastní výpočty a zpracování

Obr. 11: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro ženy podle věku v letech 1989–1994 v ČR

Zdroj: KDGD PŘF UK, (1995), vlastní výpočty a zpracování

Při pohledu na oba grafy (obr. 10 a 11) můžeme vidět, že pravděpodobnost uzavření prvního sňatku se v období 1989 až 1994 vyvíjela takřka stejně u obou pohlaví a oba tyto grafy vizuálně

zrcadlí fakta výše zmíněná. Je zde patrný každoroční pokles ukazatele q_x^m , vyjma anticipačního roku 1990, který u obou pohlaví dosáhl nového minima v roce 1991. Velice dobře lze na obou grafech také vidět posun maxima křivky pravděpodobnosti uzavření sňatku v jednotlivých letech do čím dál vyššího věku, kde ale v případě žen je toto maximum dlouhodobější, respektive neklesá tak razatně, zatímco u mužů se jeví jako bod. Největší rozdíl křivek u žen pak můžeme pozorovat v roce 1994, kdy vůči ostatním rokům a zejména vůči roku 1989, se značně snížila pravděpodobnost sňatku ve věku od šestnácti do dvaadvaceti let. U mužů se pak jedná o také o rozdíl mezi roky 1989 a 1994, ale nachází se ve věkové skupině šestnáct až třiadvacet let.

Rokem 1991 tedy začal pokles sňatečnosti, který trval i v následujících letech. Absolutní počet sňatků každoročně klesá a to i přesto, že počty potenciačních snoubenců neustále narůstají. Od roku 1993 je dle ukazatelů také patrný nárůst průměrného věku při vstupu do prvního sňatku. Nejvíce se na poklesu intenzity sňatečnosti podílela sňatečnost svobodných, méně pak sňatečnost rozvedených a ovdovělých (KDGD PřF UK, 2002). V souvislosti s tím signifikantně ubylo zejména sňatků před a těsně po dosažení plnoletosti, ve věku 18 let klesla intenzita sňatečnosti u mužů o polovinu a u žen ve věku 17-19 let stejně tak (Kučera; Fialová, 1996).

5.2.1. Socioekonomické změny ovlivňující sňatečnost po roce 1989

Důvodů těchto změn bylo několik. Především se však jednalo o nové možnosti osobního rozvoje a seberealizace v souvislosti s novým politickým uspořádáním naší země. Otevření hranic umožnilo lidem svobodně cestovat, uvolnil se přístup zejména na vysoké školy, kde již nehrál žádnou roli vztah žadatele o studium k režimu, došlo ke zkrácení doby základní vojenské služby a také ke značnému rozšíření nabídky zboží a služeb (KDGD PřF UK, 2002).

Na druhou stranu pád železné opony přinesl i několik negativních prvků, jež ovlivnily chování obyvatelstva a měly dopad i na sňatečnost. Zavedením daně z přidané hodnoty a odstraněním dotací na potraviny došlo k poklesu životní úrovně několika sociálních vrstev – zejména pak rodin se závislými dětmi. Lidé se během pár let museli naučit přizpůsobit těmto novým ekonomickým změnám a také faktu, že stát již není garantem určitých životních jistot. U mnoha lidí tedy dochází k hledání nových cest k zajištění udržitelnosti své dosavadní životní úrovně a také orientaci na její zvýšení v budoucnosti.

Sametová revoluce přinesla nespočet nových pozitivních změn, které obyvatelstvo České republiky nadšeně vítalo, avšak menší vliv státu na jednotlivce znamenal také značně menší sociální ochranu, což si mnoho lidí předtím neuvědomovalo a ani si to díky životu v předchozím režimu neumělo představit. Následkem toho se tyto změny projeví v životní úrovni každé rodiny a došlo k větší společenské a příjmové diferenciaci společnosti (Kučera; Fialová, 1996).

Na našem území bylo historicky častým impulzem ke vstupu do sňatku těhotenství snoubenky, vyplývající především z předmanželského styku bez použití jakékoliv ochrany před nechtěným početím (KDGD PřF UK, 2002). Tento faktor nejenže přetrvával, ale po revoluci dokonce ještě vzrostl ze 47 % těhotných nevěst do 35 let věku v roce 1989 na 56 % v roce 1994. Sňatkové chování mladých snoubenců se tedy nezměnilo, ale snižují se počty těchto případů. Zatímco v roce 1989 jich bylo více jak 34 tisíc, v roce 1994 už pouze 23,5 tisíce. Tento pokles souvisí však nejen s úbytkem

absolutního počtu sňatků svobodných osob, ale také s masivnějším rozšiřováním antikoncepčních prostředků a metod mezi mladé ženy. Toto stále zodpovědnější sexuální chování je tedy jedním z dalších důvodů poklesu sňatečnosti po roce 1989 (Kučera; Fialová, 1996).

Díky jiným a mnohem rozsáhlejšími možnostem seberealizace a investic do osobního rozvoje není vidina manželství s vlastní domácností a starostmi o rodinu pro mladé lidi, na rozdíl od předchozích generací, již nikterak zvlášť lákavá (KDGD PřF UK, 1998). Obzor životních plánů se značně rozšířil a mnohem silněji na naše území začaly také pronikat vlivy západních kultur. Součástí těchto vlivů je i odmítání manželského svazku a preference svazku volného, jakožto moderního typu chování vyskytující se v americké a západoevropské společnosti. (Kučera; Fialová, 1996)

Pokles počtu sňatků po sametové revoluci v roce 1989 byl však asi nejsilněji ovlivněn ekonomickými změnami. Zatímco před rokem 1989 měli mladí lidé k založení rodiny a sňatku mnoho motivačních výhod, po roce 1989 již tyto výhody zmizely a naopak se nově nastalé podmínky se staly z tohoto pohledu spíše nepříznivými. Za dřívějšího politického zřízení bylo běžné, že rodiče finančně podporovali rodiny svých potomků a to zejména v začátcích jejich rodinného života. Mladé rodiny byly zavedeny v pořadnících na byty, které časem nejenže většinou dostaly, ať už ze státních nebo družstevních výstaveb, ale narozením dítěte se tato skutečnost ještě urychlovala. Bylo také garantováno pracovní místo, takže se mladé rodiny nemusely nikterak zásadně obávat, že by během těhotenství a mateřské dovolené muž přišel o práci a rodina by neměla finanční příjem. Nalezení seberealizace a životní podstaty v prostředí rodiny pak bylo nasnadě. Proto lze předrevoluční období nazvat jako „zlatý věk“ rodiny, zejména pak v období normalizace (KDGD PřF UK, 2002). K tomu bylo také stále možné si půjčit od banky novomanželskou půjčku, která byla sama o sobě dosti výhodná, v případě novorozeného potomka byl ještě dluh do jisté míry umořován. Stát však ještě zásadně dotoval zboží s tím spojené, potraviny a zejména také potřeby pro děti a nejvíce právě pro děti nejmenší. Soubor těchto výhod a cíleně zvýhodněných podmínek opravdu tak poskytoval mladým lidem značnou motivaci pro vstup do manželství a k založení rodiny už ve velice raném věku (Kučera; Fialová, 1996).

Po roce 1989 se tato realita zásadně změnila a příchod kapitalismu naprosto přetvořil dosavadní poměry v zemi. Zejména se změnilo spektrum žádané kvalifikace obyvatelstva. V důsledku toho se i někteří mladí lidé ocitli mezi nejlépe placenou vrstvou obyvatelstva, naopak někteří jedinci i s vysokou mírou kvalifikace si značně pohoršili. Není tak výjimkou, že děti spíše přispívají na zajištění životní úrovně svých rodičů, protože mají větší příjmy než oni, i když mají několikanásobně menší praxi a délku působení v oboru. Bytové výstavby připadly z velké části do soukromých rukou, takže nejen že již neexistují pořadníky na byt, ale tato komodita se stala pro mladé lidi takřka nedostupnou. Několikanásobný vzestup cen nemovitostí a pozemků v kombinaci s devalvací měny a mzdovou regulací takřka vyřadil mladou věkovou skupinu 18-29 let od možnosti pořízení vlastního bydlení. Pracovní místo nejenže již není garantované, ale naopak je nejisté, zdali čerstvý absolvent střední či vysoké školy získá vůbec nějaké zaměstnání. V případě jeho získání je pak vždy aktuální i nebezpečí možnosti jeho ztráty. Kromě nemovitostí pak také zároveň nejvýrazněji zdražilo zboží, jež bylo předtím nejvíce dotované, tedy právě potraviny a potřeby pro děti (Kučera; Fialová, 1996). V dřívějších dobách také plnil sňatek určité role, jakožto legitimizoval sexuální život, pomáhal udržovat sociálně-stratifikační vzorce a reprodukoval tyto faktory na další generace. Po změnách, které s sebou přinesla sametová revoluce, se však tyto role zrušily (Hašková;

Rabušic, 2008). Z těchto důvodů a zejména pak z nedostatku finančně dostupných bytů se i čím dál tím více lidí rozhoduje žít s partnerem v nesezdaném soužití, neboť například matky samoživitelky mají od státu garantované určité sociální výhody a pro pár je to tak často ekonomicky výhodnější volba, než uzavřít právoplatný svazek (KDGD PřF UK, 2002).

Soubor těchto ekonomických změn tedy vytváří takřka dokonalý protiklad podmínkám před rokem 1989. Rozdíl ve faktorech, které mají vliv na sňatkové chování obyvatel, je naprosto patrný. Z kombinace výše zmíněných změn objektivních podmínek a subjektivních názorů každého jedince vzniká situace, kdy velká část mladých lidí zůstává svobodná a žije v domácnosti u svých rodičů. Tato změna sňatkového chování se však nedá připisovat jednotlivcům, jako přesun k postoji odmítavému vůči manželství, nýbrž pouze jako objektivní a racionální reakci na ekonomickou situaci v důsledku kapitalistických změn a nastalou společenskou (Kučera; Fialová, 1996).

5.3 1995-2014

5.3.1. 1995-2004

Pokles absolutního počtu sňatků (obr. 1), který započal v roce 1992 a každým rokem pokračoval v klesání o zhruba osm tisíc sňatků, v roce 1995 zpomalil, neboť pokles tento rok byl ve srovnání se třemi roky předchozími pouze poloviční. V roce 1996 pak došlo k poklesu pouze o tisíc sňatků oproti předchozímu roku (KDGD PřF UK, 1998). Celkově však již rozdíl v absolutním počtu sňatků mezi revolučním rokem 1989 a rokem 1996 činil přesně 27 366 uzavřených sňatků. V roce 1996 také dosáhla hrubá míra sňatečnosti do té doby rekorního minima. Zatímco v roce 1989 se HMS pohybovala ještě na hodnotě 7,8 ‰, v roce 1996 byla její hodnota už pouze 5,2 ‰. Závažnost tohoto poklesu tkví především ve faktu, že v této době dosahují dospělosti lidé narození v silné natalitní vlně ze sedmdesátých let, od které se očekávalo, že způsobí nárůst sňatečnosti svobodných. (KDGD PřF UK, 2002) V roce 1997 přece jen však došlo k nárůstu absolutního počtu sňatků (obr. 1) na hodnotu 57 804, oproti 53 896 sňatkům uzavřených v roce 1996, ale o rok později opět počet sňatků klesl na hodnotu 55 027 a v roce 1999 na hodnotu 53 523, což bylo ještě méně než v do té doby rekordním roce 1996. V roce 2000 sice absolutní počet sňatků opět narostl o dva tisíce sňatků, v roce 2001 však opět propadl na hodnotu 52 732, což bylo nové minimum. To bylo však záhy překonáno rokem 2003, ve kterém absolutní počet sňatků klesl na hodnotu 48 943, což bylo naprosto rekordní minimum v novodobé historii, protože podobné hodnoty se na našem území objevovaly naposled v době první světové války. Přitom stále byla v populaci početná generace narozená v sedmdesátých letech, v příznivém věku pro uzavření sňatku (Fialová, 2007). Po tomto propadu se absolutní počet sňatků v následujícím roce opět zvýšil na hodnotu 51 447, což ale není hodnota nikterak vysoká.

Tab. 10: Podíl svobodných osob podle věku a hlavní ukazatele sňatečnosti svobodných pro ženy v letech 1995, 2000, 2003 a 2004 v ČR

Roky	1995	2000	2003	2004
Podíl svobodných žen ve věku (v %)				
20	83,2	93,5	96,6	96,8
25	45,7	62,3	73,9	75,3
30	29,1	38,2	47,2	47,3
35	23,8	30,7	37,4	36,4
40	21,7	27,7	33,9	32,9
45	20,7	26,4	32,2	31,1
50	20,0	25,6	31,3	30,2
Tabulková prvosňatečnost (v %)	80,0	74,4	68,7	69,8
Průměrný věk při prvním sňatku	24,6	26,4	27,7	28,0
Věkový medián	23,4	25,4	26,8	27,1
Věkový modus	21,5	24,4	26,1	27,0
Horní kvartil sňatkového věku	26,7	28,8	30,2	30,4
Dolní kvartil sňatkového věku	20,9	22,8	24,0	24,3
Mezikvartilová odchylka	2,93	3,01	3,09	3,07

Zdroj: ČSÚ, (2005), vlastní výpočty a zpracování

Tab. 11: Podíl svobodných osob podle věku a hlavní ukazatele sňatečnosti svobodných pro muže v letech 1995, 2000, 2003 a 2004 v ČR

Roky	1995	2000	2003	2004
Podíl svobodných mužů ve věku (v %)				
20	95,1	98,4	99,3	99,3
25	63,2	79,3	87,8	88,9
30	40,6	51,8	62,8	63,3
35	32,1	38,8	47,5	47,1
40	29,1	33,7	41,4	40,4
45	27,6	31,6	38,7	37,8
50	26,8	30,5	37,5	36,4
Tabulková prvosňatečnost (v %)	73,2	69,5	62,5	63,6
Průměrný věk při prvním sňatku	26,7	28,9	30,2	30,5
Věkový medián	25,5	27,8	29,3	29,5
Věkový modus	25,0	26,2	27,5	28,1
Horní kvartil sňatkového věku	29,1	31,6	33,1	33,4
Dolní kvartil sňatkového věku	22,8	24,9	26,2	26,5
Mezikvartilová odchylka	3,14	3,32	3,47	3,42

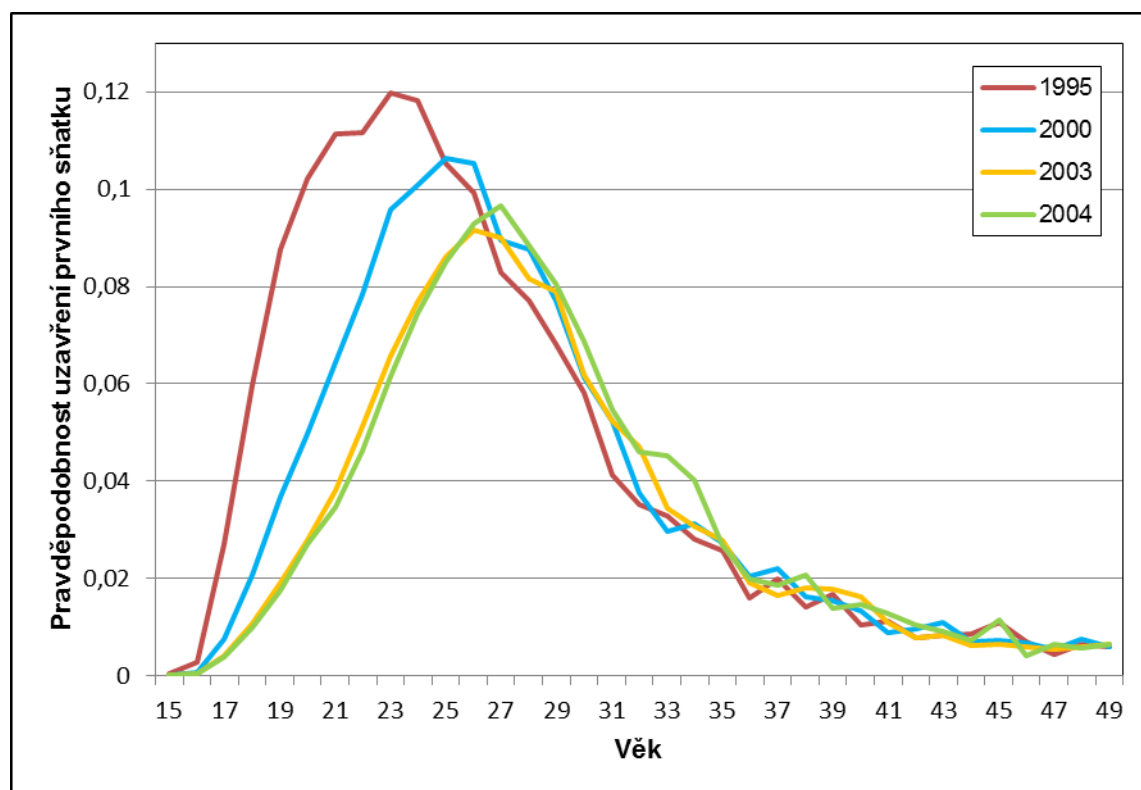
Zdroj: ČSÚ, (2005), vlastní výpočty a zpracování

Jak můžeme vidět z tabulek 10 a 11, toto desetiletí bylo ve znamení pokračujícího poklesu všech ukazatelů a to shodně u obou pohlaví. U žen tabulková prvosňatečnost poklesla z 80 % v roce 1995 až na 68,7 % v roce 2003, což stejně jako u absolutního počtu sňatků, znamenalo nové minimum. O rok později tato hodnota stoupla, ale pouze o 1,1 procentního bodu. Rapidně se stále zvyšoval průměrný věk při vstupu do prvního sňatku, jež vzrostl u žen z 24,6 let v roce 1995 na 28 let v roce 2004 a za celou dobu nezaznamenal jediný drobnější pokles. Ještě rapidněji pak narostly ukazatele věkového mediánu zejména modu. První zmíněný ukazatel vzrostl o 3,4 roku, modus potom dokonce o 5,5. Tabulkový počet svobodných se do roku 2003 neustále zvyšoval v každé věkové kategorii. V roce 2004 se zvýšil pouze ve třech nejmladších

zobrazených kategoriích, ve čtyřech zbývajících naopak lehce klesnul. Největší rozdíl mezi lety 1995 a 2004 pak byl v kategorii pětadvacetiletých, kde se tento podíl zvýšil takřka o třicet procentních bodů.

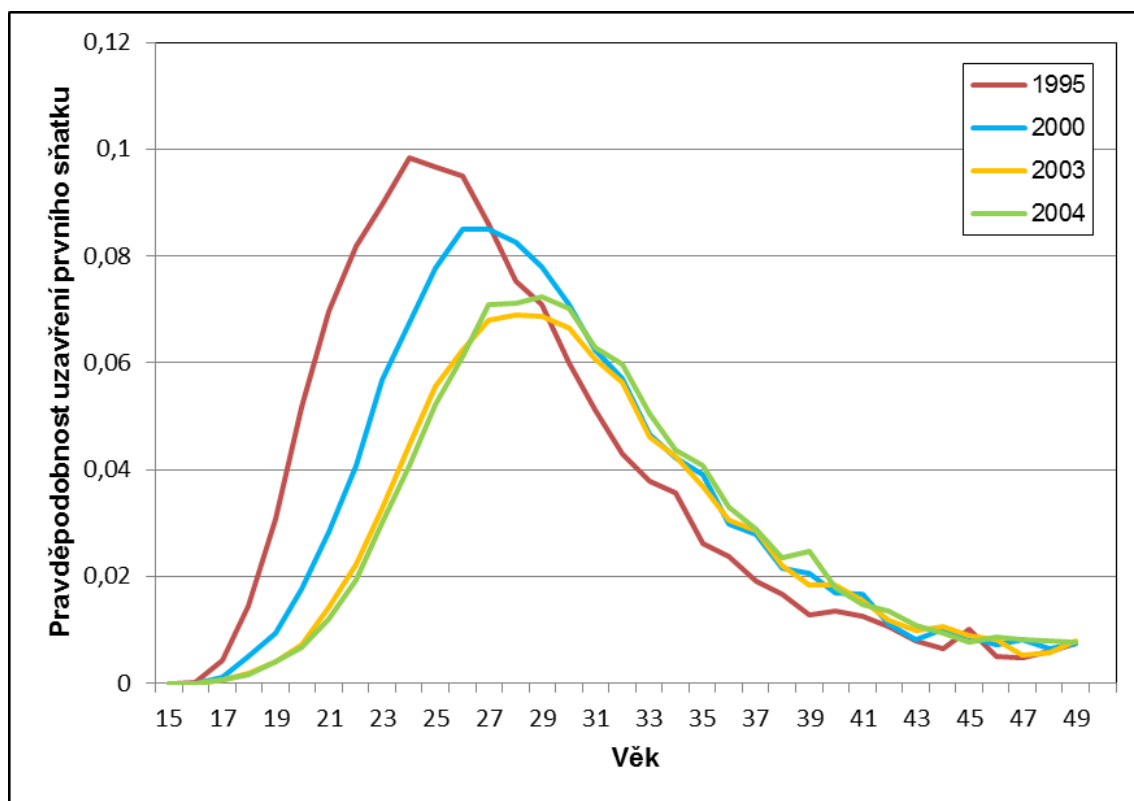
U mužů tabulková prvosňatečnost poklesla ze 73,2 % v roce 1995 také na rekordní minimum 62,5 % v roce 2003. V roce 2004 stoupla shodně jako u žen o 1,1 procentního bodu. Průměrný věk při vstupu do prvního sňatku nezaznamenal jediný pokles ani u mužů a stoupl tak z 26,68 let v roce 1995 na 30,51 let v roce 2004. O něco více než u žen stoupl mediánový věk a to konkrétně o čtyři roky přesně. Naopak méně stoupl modus věku, který vzrostl takřka o tři roky. Pro tabulkové počty svobodných dle věku platí to samé, co bylo napsáno u žen. Do roku 2003 se zvětšoval podíl ve všech kategoriích, v roce 2004 došlo u většiny věků k mírnému poklesu či stagnaci.

Obr. 12: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro ženy podle věku v letech 1995, 2000, 2003 a 2004 v ČR

Zdroj: ČSÚ, (2005), vlastní výpočty a zpracování

Obr. 13: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro muže podle věku v letech 1995, 2000, 2003 a 2004 v ČR

Zdroj: ČSÚ, (2005), vlastní výpočty a zpracování

Z grafů na obrázcích 12 a 13 pravděpodobností uzavření prvního sňatku lze pozorovat neustálý pokles, stejně jako tomu bylo u ostatních ukazatelů. Opět se tyto hodnoty pohybují na minimálních hodnotách od roku 1961. U žen v roce 1995 poprvé tento ukazatel klesl pod hodnotu 0,12, v roce 2004 však skončil dokonce pod hranicí 0,1. U mužů v roce 1995 poprvé klesla hodnota ukazatele q_x^m pod hodnotu 0,1, v roce 2004 se pohybovala už pouze okolo 0,7. Z obou grafů je patrný posun maxima křivek do vyššího věku. U žen je největší pokles mezi lety 1995 a 2004 ve věkové kategorii šestnáct až čtyřicet let, u mužů je to za stejné roky ve věku šestnáct až šestadvacet let. Naopak vyšší pravděpodobnost prvního sňatku mají lidé ve vyšším věku, u žen přesahují křivky za roky 2000, 2003 i 2004 křivku roku 1995 všechny, od šestadvaceti let dále. U mužů je situace totožná, ovšem platí to až pro věk mezi třiceti a jednatřiceti lety dále. Tyto grafy potvrzují nejen odkládání sňatku do staršího věku, ale také jejich rostoucí intenzitu.

5.3.2. 2005-2014

Ve druhé polovině prvního desetiletí nového milénia pokračují některé nastalé trendy předchozích let, na druhou stranu došlo ve společnosti k několika změnám v přístupu ke svazku manželskému. Manželství má stále velký význam pro reprodukci, ženy vdané mají více dětí než ženy nevdané. Narůstá však již počet osob, které žijí v nesezdaném soužití. Čím dál více se také prohlubují změny nastalé po roce 1989. Lidé žijí v demokratickém politickém zřízení již poměrně dlouho a následky tohoto systému se stále čím dál více odrážejí ve společnosti a poté

také ve sňatečnosti. Jedná se především o stále diferencovanější obyvatelstvo z hlediska ekonomického a sociálního. (Fialová, 2007). Mladí lidé tráví čím dál delší čas studiem, zvyšuje se také podíl absolventů vysokých škol, déle získávají prostředky k pořízení samostatného bydlení a rodinný život není pro většinu mladých již tou vysněnou životní dráhou, nejdříve dávají přednost cestování, praxi v zahraničí či nějaké jiné variantě z nepřeberného množství seberealizací. Stále větší množství obyvatel také začíná manželství principiálně odmítat (Fialová, 2008). Přesto však intenzita sňatečnosti začala vykazovat určitou stabilizaci, především ve věcích, kdy lidé vstupují do sňatku nejčastěji. Začíná se tak nastolovat nový charakter sňatkového chování obyvatel České republiky (Fialová, 2007).

V období od roku 2004 až do roku 2007 absolutní počet sňatků graf (obr. 1) neustále narůstal, jednalo se tak o nejdelší období nárůstu od revolučního roku 1989, v této době stoupl počet sňatků z 51 447 na 57 157. Po tomto čtyřletém období však dochází ke stejně dlouho trvajícimu poklesu, který se v roce 2011 zastavil na čísle 45 137. O rok později se počet sňatků zvýšil pouze o 300 svazků, zásadní změna ale proběhla v dalším roce 2013. V tomto roce poklesl absolutní počet sňatků na hodnotu 43 499, což je zatím rekordní historické minimum od roku 1918. To je způsobeno jak již výše zmíněnými socioekonomickými faktory, tak také faktem, že se do věku nejvyšší sňatečnosti začínají přesouvat méně početné generace narozené po silné natalitní vlně počátkem sedmdesátých let (Fialová, 2007).

Tab. 12: Podíl svobodných osob podle věku a hlavní ukazatele sňatečnosti svobodných pro ženy v letech 2005, 2010, 2013 a 2014 v ČR

Roky	2005	2010	2013	2014
Podíl svobodných žen ve věku (v %)				
20	97,2	98,6	98,8	98,8
25	76,7	85,4	87,5	87,3
30	48,7	59,2	63,0	62,2
35	37,1	46,3	49,4	47,9
40	33,1	41,3	44,1	42,3
45	31,8	39,5	42,0	40,2
50	30,9	38,4	41,0	39,2
Tabulková prvosňatečnost (v %)	69,1	61,6	59,0	60,8
Průměrný věk při prvním sňatku	28,1	29,4	29,8	29,8
Věkový medián	27,3	28,5	28,9	29,0
Věkový modus	26,4	27,6	27,9	27,4
Horní kvartil sňatkového věku	30,7	32,1	32,6	32,7
Dolní kvartil sňatkového věku	24,5	25,7	26,0	26,0
Mezikvartilová odchylka	3,08	3,20	3,30	3,32

Zdroj: ČSÚ, (2015), vlastní výpočty a zpracování

Tab. 13: Podíl svobodných osob podle věku a hlavní ukazatele sňatečnosti svobodných pro muže v letech 2005, 2010, 2013 a 2014 v ČR

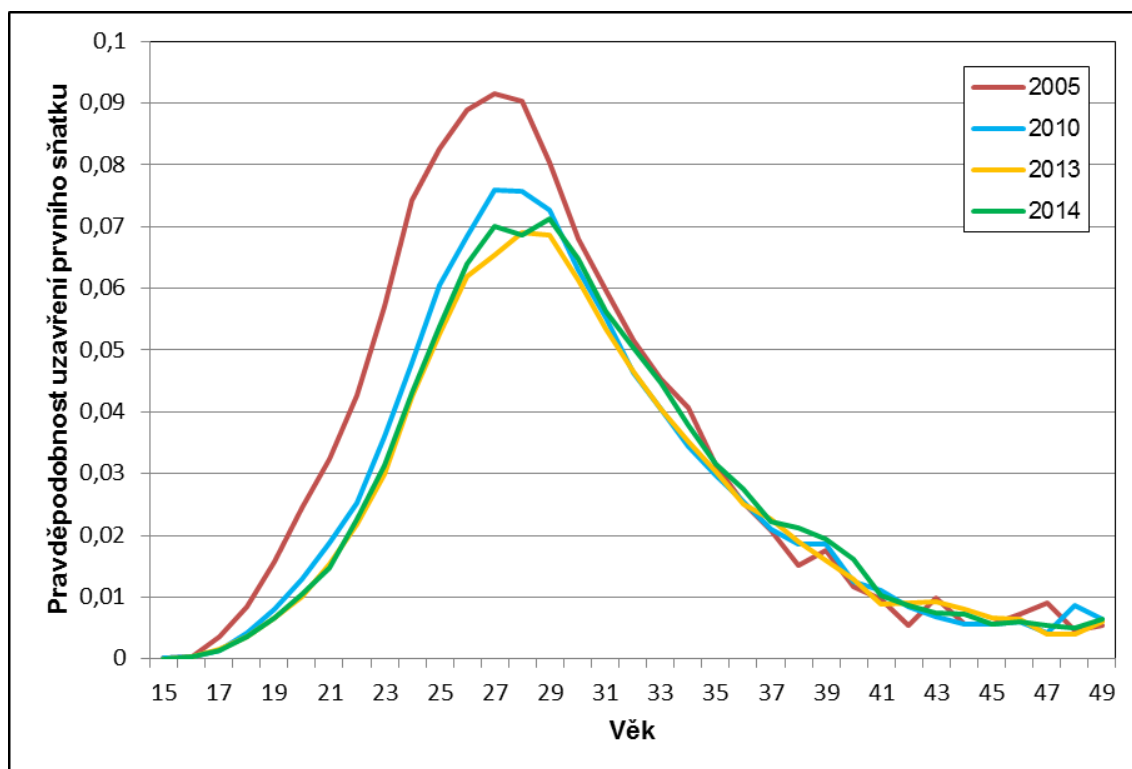
Roky	2005	2010	2013	2014
Podíl svobodných mužů ve věku (v %)				
20	99,4	99,7	99,7	99,7
25	90,1	94,5	94,9	94,8
30	64,7	75,4	77,7	77,0
35	48,1	58,5	61,6	60,4
40	41,6	50,4	53,6	52,1
45	38,5	46,9	50,2	48,6
50	37,2	45,1	48,6	46,9
Tabulková prvosňatečnost (v %)	62,8	54,9	51,4	53,1
Průměrný věk při prvním sňatku	30,7	32,1	32,2	32,2
Věkový medián	29,7	31,2	31,4	31,4
Věkový modus	28,2	29,5	29,8	29,8
Horní kvartil sňatkového věku	33,6	35,4	35,6	35,6
Dolní kvartil sňatkového věku	26,8	28,0	28,1	28,1
Mezikvartilová odchylka	3,44	3,68	3,74	3,76

Zdroj: ČSÚ, (2015), vlastní výpočty a zpracování

Tabulky 12 a 13 dokládají, že změny hodnot u obou pohlaví již nebyly tak prudké a rapidní, jako tomu bylo v předchozích dvou obdobích. Tabulkový počet svobodných žen nejvíce stoupl ve věkové kategorii třiceti let, takřka o čtrnáct procentních bodů, v kategorii pětadvacetiletých pak o necelých jedenáct procentních bodů. Tabulková prvosňatečnost žen byla podobná vývoji absolutního počtu sňatků zmíněného výše, v období od roku 2005 do roku 2007 konstantně rostla, od roku 2008 až do roku 2013 pak konstantně klesala, v posledním zmíněném roce pak dosáhla hodnoty 59 %, což je nové dosažené absolutní minimum. V roce 2014 potom došlo k malému nárůstu o 1,8 procentního bodu. Průměrný věk při vstupu do prvního sňatku také postupně narůstal, ale roky 2005 a 2014 dělí pouze 1,7 roku, což můžeme označit po předchozím vývoji pouze za drobný nárůst. Jeho hodnota je však již poměrně vysoká, 29,8 let. Modus věku je však takřka o dva roky menší, což situaci alespoň lehce zlepšuje.

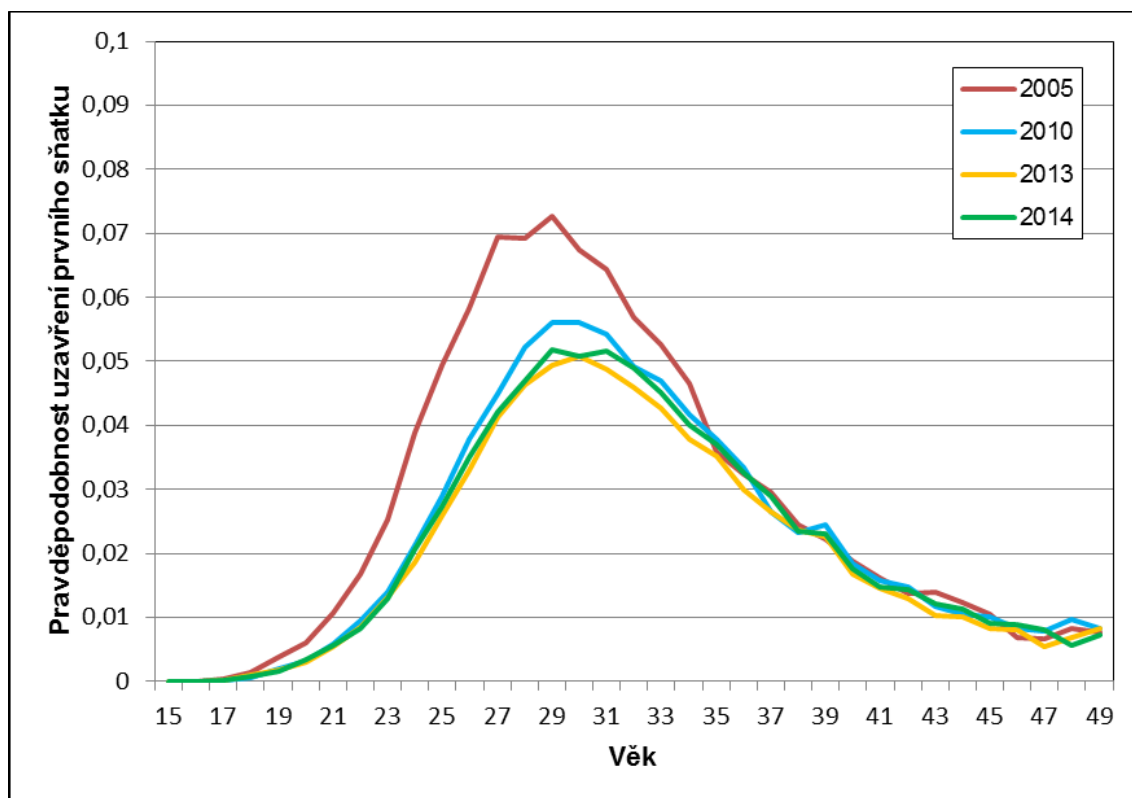
Podíl svobodných mužů vzrostl podobným způsobem jako u žen, avšak v jiných věkových kategoriích. Největší nárůst zaznamenal ve dvou kategoriích shodně - nárůst o 12,3 procentních bodů nastal v kategoriích třiceti a pětadvacetiletých. Tabulková prvosňatečnost mužů měla totožný vývoj jako prvosňatečnost žen, s absolutním minimem v roce 2013 hodnotou 51,4 %. Průměrný věk při vstupu do prvního sňatku u mužů stoupl již na 32,2 let, věkový modus je pak však takřka o tři roky nižší, což svědčí o velkých věkových rozdílech mužů vstupujících do prvního sňatku. S tím také souvisí poměrně vysoká mezikvartilová odchylka s hodnotou 3,76.

Obr. 14: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro ženy podle věku v letech 2005, 2010, 2013 a 2014 v ČR

Zdroj: ČSÚ, (2015), vlastní výpočty a zpracování

Obr. 15: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro muže podle věku v letech 2005, 2010, 2013 a 2014 v ČR

Zdroj: ČSÚ, (2015), vlastní výpočty a zpracování

Grafy (obr. 14 a 15) reprezentující pravděpodobnosti uzavření prvního sňatku vykazují stejné trendy pro obě pohlaví. Je zde velice patrný rozdíl mezi rokem 2005 a ostatními roky, menší rozdíl poté také mezi rokem 2010 a roky 2013, 2014, které jsou pak již takřka totožné. Oproti roku 2005 je u obou grafů dále patrný jev odkládání sňatků do vyššího věku, jež se zrcadlí v posunu hodnot q_x^m do vyššího věku a v markantním poklesu v mladších věkových skupinách. Maximum křivek kleslo u žen z hodnoty lehce přesahující 0,09 v roce 1995 k hodnotě 0,07 v roce 2014. U mužů se toto maximum snížilo z hodnoty přesahující 0,07 v roce 1995 na hodnotu 0,05 v roce 2014.

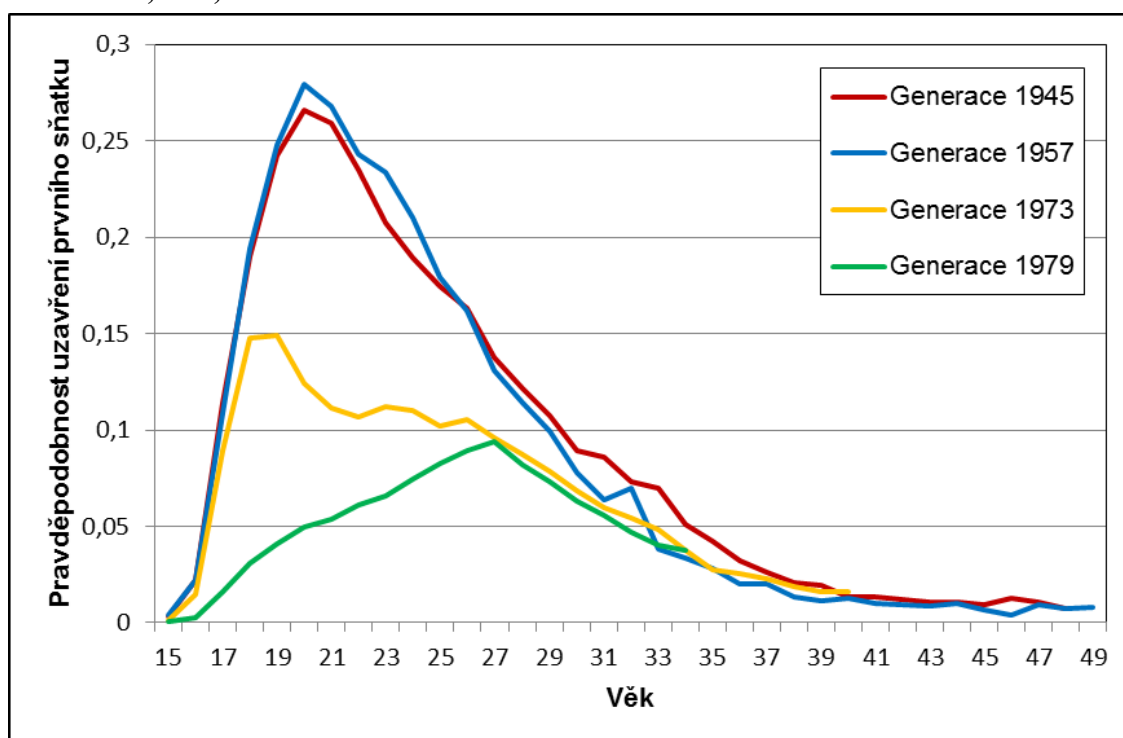
Kapitola 6

Longitudinální pohled

Longitudinální pohled, jakožto pohled generační neboli kohortní, zkoumá generace narozené v jednotlivých letech a na základě tohoto pozorování lze posléze zaznamenávat demografické události v průběhu jejich života. Jednotlivé ukazatele vycházející z výzkumů zakládajících se na longitudinálním přístupu bývají povětšinou přesnější, lépe charakterizující danou populaci. Příčinou je fakt, že tyto analýzy se týkají vždy pouze jediné generace a nejsou tak ovlivňovány jinými generacemi, ať už početně silnějšími či slabšími. Kromě narození a smrti je to pak například právě sňatek, narození prvního dítěte, rozvod a jiné, jako ukazatel se často používá například u konečné plodnosti. V případě sňatečnosti je tento přístup navíc výhodný tím, že ročníky, které již nejsou z důvodu vysokého věku v rámci analýzy sňatečnosti posuzovány, mají ukazatele již neměnné, na rozdíl od stále se měnících ukazatelů vycházejících z analýz založených na přístupu transverzálním.

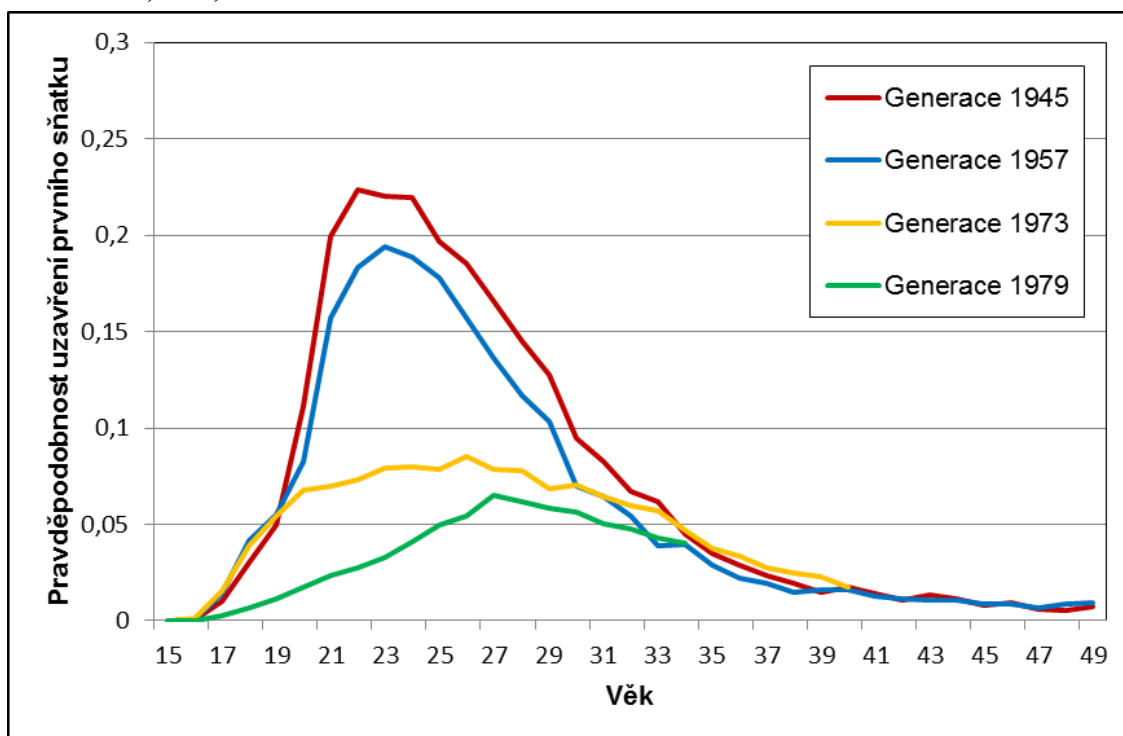
Pro longitudinální analýzu pravděpodobnosti uzavření prvního sňatku a z toho získané tabulkové počty svobodných osob byly vybrány čtyři generace, konkrétně generace 1945, 1957, 1973 a generace 1979. Generace 1945 byla zvolena proto, že rok 1961 je počáteční rok celé této práce, generace 1957 odpovídá minimálnímu sňatkovému věku v roce 1973, který byl vybrán, neboť se jedná o rok, kdy bylo dosaženo absolutního maxima počtu sňatků na našem území a také se jednalo o rok, kdy se výrazně začala projevovat pronatalitní opatření zavedené počátkem sedmdesátých let. Generace 1973 mohla začít uzavírat sňatky od roku 1989 tedy v přechodném modelu sňatečnosti, naopak generace 1979, která uzavírala sňatky počínaje rokem 1995, zastupuje dobu porevoluční a nově nastalé trendy na našem území.

Obr. 16: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro ženy podle věku v rámci generací narozených v letech 1945, 1957, 1973 a 1979 v ČR

Zdroj: ČSÚ, (2015), vlastní výpočty a zpracování

Obr. 17: Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku pro muže podle věku v rámci generací narozených v letech 1945, 1957, 1973 a 1979 v ČR

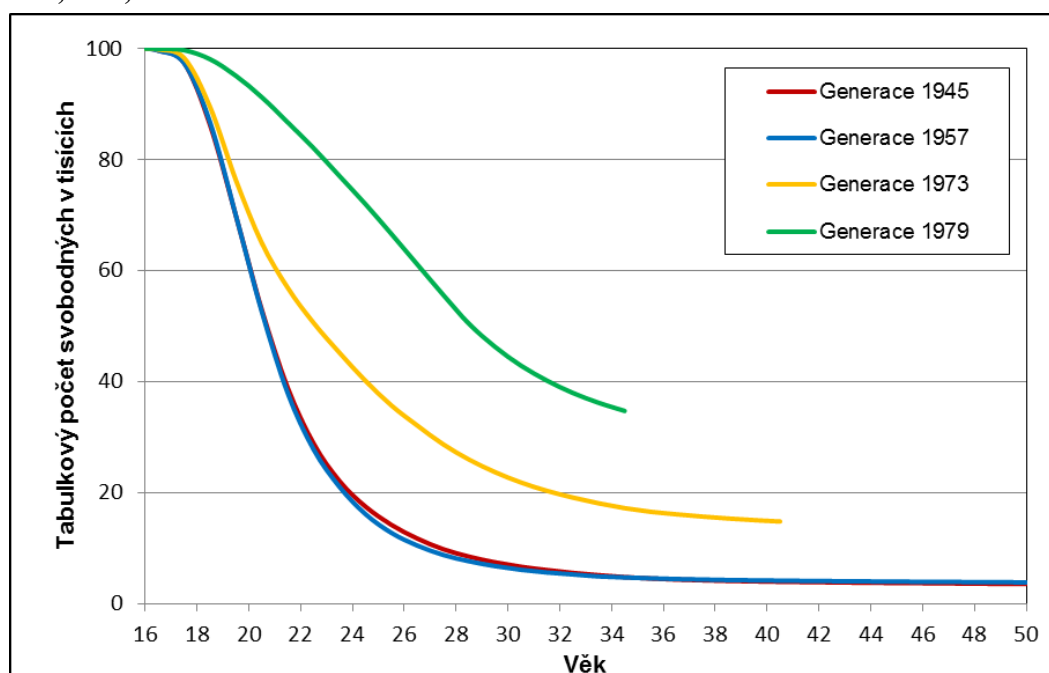

Zdroj: ČSÚ, (2015), vlastní výpočty a zpracování

Jak lze vidět v grafech na obrázcích 16 a 17 pravděpodobností uzavření prvního sňatku z generačních pohledů, jednotlivá pohlaví uzavírala sňatky velice rozdílným způsobem. Patrné je to zejména u generací narozených v letech 1945 a 1957. Křivky obou těchto generací u žen přesahují hodnotu 0,25 ve věku nejvyšší sňatečnosti, což pro tyto generace byl věk mezi dvacátým a jednadvacátým rokem života. K těmto maximům obě křivky od věku šestnácti let velice rychle stoupají, poté se ale poměrně rychle zlomí a začínají zase relativně rychle klesat. Obě křivky však od věku šestnácti let do věku dvaceti let stoupají naprosto totožně. Modus věku při prvním sňatku pak u obou generací činil 19,31 let. Jiná je situace u následujících generací 1973 a 1979. Na křivce generace žen narozených v roce 1973 je velice dobře patrný zlom, který s sebou přinesl revoluční rok 1989. Na jednu stranu ještě poměrně mnoho mladých žen udržovalo trend nízkého sňatkového věku při vstupu do prvního sňatku, avšak postupně začaly tento model opouštět. Od šestnácti let tak jejich křivka takřka kopíruje vývoj křivek generací 1945 a 1957, zastavuje se však ve věku devatenácti let těsně pod hranicí 0,15, kde dosahuje svého maxima až do věku dvaceti let a poté začíná velice volně klesat. U žen z generace 1979 maximum křivky již však ani nedosáhne hodnoty 0,1 a především se nachází až ve věku okolo sedmadvaceti let. Mody věků zde činí 19,41 let u generace žen narozených v roce 1973, u žen narozených v roce 1979 pak již 26,62 let.

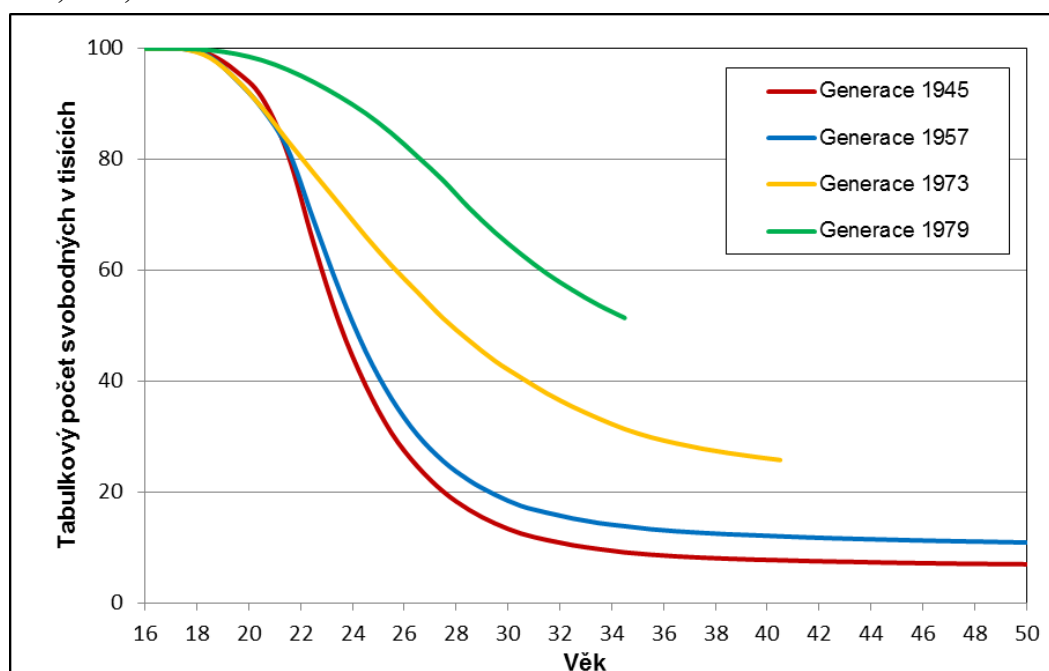
U mužů je situace značně odlišná v případě všech zobrazených kohort. Generace mužů narozených v roce 1945 vykazuje poměrně dlouhé maximum pravděpodobnosti vstupu do prvního sňatku okolo hodnoty 0,22, což je u této křivky interval mezi dvaadvacátým a čtyřadvacátým rokem života. Nárůst od věku šestnácti let do maxima je od hranice lehce přes devatenáct let velice prudký, následný pokles je pak mírnější, než tomu bylo u žen narozených ve stejném roce. Věkový modus této kohorty činí 22,57 let. Zatímco u žen byla generace narozená v roce 1957 takřka plně srovnatelná s generací předchozí, u mužů je zde patrný velký pokles. Maximum ukazatele q_x^m již nepřekračuje hodnotu 0,2, jeho trvání je také viditelně kratší, na druhou stranu jeho pokles lze poté označit za pozvolnější. Patrný je zde však posun pravděpodobnosti uzavření prvního sňatku, následujících po dosažení maxima, do mladšího věku. Věkový modus této generace činí 22,93 let. Křivka generace mužů narozených v roce 1973 pak zobrazuje naprosto jiné trendy. Její maximální hodnota se pohybuje již pod hodnotou 0,1. Maxima dosahuje v šestadvacátém roku života, až do devatenáctého roku je pak srovnatelná se dvěma předchozími generacemi, avšak poté přichází pouze pozvolný nárůst až do maxima a stejně tak pozvolně zase klesá. Modus věku při prvním sňatku je zde rovný 21,59 letům. Následující generace 1979 není s tou předchozí vůbec srovnatelná. Již od počátečního věku šestnácti let roste velice pozvolna, skrze mnohem nižší hodnoty, než tomu bylo u křivek předchozích. Maxima poté dosahuje až ve věku sedmadvaceti let a následný pokles je ještě pozvolnější, než tomu bylo kdykoliv dříve. I poté se ovšem oproti křivce generace 1973 drží na viditelně nižších hodnotách. Hodnota modu této generace se poté vyšplhala až na 28,05 let.

Obr. 18: Tabulkový počet svobodných žen podle věku v rámci generací narozených v letech 1945, 1957, 1973 a 1979 v ČR

Zdroj: ČSÚ, (2015), vlastní výpočty a zpracování

Obr. 19: Tabulkový počet svobodných mužů podle věku v rámci generací narozených v letech 1945, 1957, 1973 a 1979 v ČR

Zdroj: ČSÚ, (2015), vlastní výpočty a zpracování

Z grafů (obr. 18, 19) tabulkových počtů svobodných můžeme pozorovat, že křivky pro obě pohlaví jsou si mnohem podobnější, než tomu bylo v případě grafů (obr. 16, 17) pravděpodobností uzavření prvního sňatku. Křivky generací žen narozených v letech 1945 a 1957 jsou téměř naprosto totožné. Podíl svobodných žen začíná okolo osmnáctého roku života

prudce klesat a tento pokles zpomaluje teprve až okolo třiaadvacátého a poté zejména okolo pětadvacátého roku života. U hranice osmadvaceti let se toto zpomalení ještě zvýrazní a od jednatřicátého roku věku života ženy se prakticky zastaví a tato konstantní křivka trvá až do konce sledovaného období. Generace žen narozených v roce 1973 pak již vykazuje značnou diferenci. Do devatenáctého roku života je vývoj prakticky stejný, avšak poté tato generace opustí prudce klesající trend a nahradí ho poklesem mírnějším. Jejich křivka se pak až do věku okolo třiceti let neustále vzdaluje křivkám generací 1945 a 1957, poté se začne lehce přibližovat, až se stane takřka rovnoběžnou. Stále ale je podíl svobodných žen od věku šestatřiceti let více než trojnásobný, než tomu je u dvou předchozích generací. Naprosto odlišný vývoj od všech křivek má potom křivka žen z generace 1979. Již od osmnáctého roku života ženy nenásleduje vývoj křivek předchozích, ale klesá velice výrazně pomalejším tempem. Až okolo osmadvacátého roku věku se začíná lehce přibližovat křivce generace 1973, ale oproti generacím 1945 a 1957 je podíl svobodných žen v tomto věku zhruba šestinásobný.

U mužů je situace obdobná, ale lze zde pozorovat určité rozdíly. Křivky generací mužů narozených v letech 1945 a 1957 mají až do dvaadvaceti let stejný průběh, poté se křivka mladší generace oddělí a kopíruje průběh křivky generace starší, avšak na lehce vyšších hodnotách, ale po celou dobu trvání se jejich odstup udržuje takřka na stejném rozdílu. Jinou situaci můžeme pozorovat u křivky následující generace narozené v roce 1973. Do jednadvacátého roku života je vývoj prakticky stejný, avšak poté tato generace opustí poměrně prudce klesající trend a nahradí ho poklesem mnohem mírnějším. Jejich křivka se pak až do věku okolo dvaatřiceti let neustále vzdaluje křivkám generací 1945 a 1957, poté se začne lehce přibližovat, ale tento rozdíl je stále velice značný. Rozdíl mezi generacemi 1945 a 1973 je pak ve věku čtyřiceti let více než trojnásobný. Poslední zobrazená křivka generace mužů narozených v roce 1979 je pak stejně tak jako u žen již diametrálně odlišná od generací předchozích. Ve věku okolo osmnácti let opouští průběh křivek ostatních generací a klesá pouze velice mírně, pomaleji než tomu bylo u žen ve stejném souboru. Od věku okolo osmadvaceti let si poté drží takřka stále stejný odstup od předchozí zobrazené generace 1973. Rozdíl oproti generaci 1945 je ve věku pětatřiceti let již pětinašobný.

Kapitola 7

Závěr

Cílem této bakalářské práce byl poměrně podrobný popis vývoje sňatečnosti svobodných na našem území za použití ukazatelů získaných z jednovýchodných tabulek sňatečnosti svobodných za roky 1961 až 2014, jež byly poprvé vypočítány za použití zcela jednotné metodiky. Díky tomuto postupu jsou data obsažená v této práci unikátní nejen z hlediska absolutní srovnatelnosti jednotlivých let, ale také z důvodu, že zvolená metodika lehce upřesňuje hodnoty doposud získaných a prezentovaných výsledků.

Vývoj sňatečnosti svobodných osob můžeme dle výsledků za výše uvedené roky rozdělit do dvou hlavních etap. První etapou je období od roku 1961 až do roku 1989, kdy v naší zemi proběhla sametová revoluce, druhá etapa pak následuje po revolučním roce 1989 až do konce sledovaného období. První etapu lze dále ještě rozdělit na tři menší etapy – období let šedesátých, sedmdesátých a osmdesátých, neboť každé toto období mělo svá určitá specifika.

Léta šedesátá, především pak jejich druhá polovina, se vyznačovala oproti předchozímu poválečnému období prvním poklesem ukazatelů sňatečnosti svobodných. Tabulková prvosňatečnost žen činila v roce 1961 97,6 %, u mužů pak 95,8 %. Průměrný věk žen při vstupu do prvního sňatku ve zmiňovaném roce byl 21,43 roků, u mužů měl tento ukazatel hodnotu 24,54 let. Zmiňovaný pokles intenzity sňatečnosti svobodných poté vyvrcholil v roce 1969. Tabulková prvosňatečnost žen se v tomto roce snížila o 2,3 procentních bodů na hodnotu 95,3 %, u mužů pak stejný ukazatel o 2,2 procentních bodů na hodnotu 93,6 %. Průměrný věk při vstupu do prvního sňatku se pak zvýšil pouze u žen a to na hodnotu 21,71 let, u mužů naopak poklesl na 24,36 let.

Léta sedmdesátá přinesla hned několik zásadních momentů, které se pak odrazily ve vývoji sňatečnosti svobodných. Jednak se jednalo o značné zredukování možnosti seberealizace jedince skrze omezení možnosti cestovat do zahraničí, dále potom zavedení výhodných novomanželských půjček a navýšení bytové výstavby, přičemž poslední dvě zmíněné skutečnosti byly součástí pronatalitních opatření tehdejší vlády. Tato opatření zafungovala a kromě vytvoření silné populační vlny byly zaznamenány i velice pozitivní dopady na ukazatele sňatečnosti svobodných. Tyto ukazatele značně narostly zejména v roce 1973, kdy se také absolutní počet sňatků vyšplhal na hodnotu 99 518, což bylo maximum od druhé světové války a za celé sledované období tato hodnota již nebyla překonána. Tabulková prvosňatečnost žen činila v roce 1970 95,9 %, v roce 1973 pak 97,5 % a v posledním roce této etapy, tedy v roce 1979, dokonce již 97,7 %. Průměrný věk při prvním sňatku se u žen naopak snížil, z hodnoty

21,68 let v roce 1970, přes hodnotu 21,45 let v roce 1973, k hodnotě 21,46 let v roce 1979. U mužů tabulková prvosňatečnost také vzrostla, z hodnoty 93,9 % v roce 1970 na hodnotu 95 % v roce 1973, ale poté začala klesat a v roce 1979 již dosahovala hodnoty 91,7 %. Stejný vývoj můžeme u mužů pozorovat také u průměrného věku při vstupu do prvního sňatku, jenž nejdříve poklesl z 24,45 let v roce 1970 na 24,30 let v roce 1973, avšak poté došlo k opětovnému vzestupu na hodnotu 24,76 let v roce 1979.

Léta osmdesátá byla ve znamení stabilizace sňatečnosti svobodných. Během této etapy nedošlo k žádným zásadnějším výkyvům, tabulková prvosňatečnost žen dosahovala hodnoty 96,9 % v roce 1980 a o devět let později pak hodnoty 95,3 %. U mužů byl rozdíl v tomto ukazateli ještě menší, z 89,7 % v roce 1980 poklesl na 89,2 % v roce 1989. Průměrný věk při prvním sňatku se u žen poté zvýšil z 21,65 let v roce 1980 na 21,83 let v roce 1989, u mužů se pak ve stejných letech snížil z hodnoty 24,92 let na hodnotu 24,56 let.

Největší změny sňatkového chování můžeme pozorovat po revolučním roce 1989. V souvislosti se změnou politického zřízení České republiky, tržního systému a úplné proměny socioekonomických faktorů se zcela změnil přístup obyvatel ke svazku manželskému. Vyjma velkého nárůstu sňatečnosti svobodných v roce 1990 (z důvodu plánovaného zrušení novomanželských půjček) sňatečnost svobodných neustále klesala. Sice lze pozorovat občasné drobné nárůsty, jako například v období od roku 2004 do roku 2007, ale po takovýchto obdobích vždy došlo ještě k většímu poklesu, než jaký byl stav předtím. Za vše hovoří dosažení minima absolutního počtu sňatků v roce 2013, jež činilo hodnotu 43 499, což je historicky nejnižší hodnota od konce první světové války.

Výše zmíněné skutečnosti se zcela zásadně promítly také do jednotlivých ukazatelů sňatečnosti svobodných. V roce 1995 tak činila hodnota tabulkové prvosňatečnosti žen 80 %, v roce 2005 69,1 % a v roce 2014 už pouze 60,8 %. Stejný propad zaznamenala také prvosňatečnost mužů, jež byla v roce 1995 na hodnotě 73,2 %, v roce 2005 činila 62,8 % a v roce 2004 již pouze 53,1 %. Stejně rapidně jako klesla tabulková prvosňatečnost u mužů i žen, tak vzrostl průměrný věk při vstupu do prvního sňatku u obou pohlaví. U žen z 24,57 let v roce 1995 na 28,10 let o deset let později a konečně na 29,8 let v roce 2014. U mužů tento nárůst začínal na 26,65 letech v roce 1995, v roce 2005 již činil 30,71 let a v roce 2014 pak už 32,25 let.

Výsledky longitudinální části práce pak hovoří jednoznačně. Nejstarší zkoumané generace, lidé narození v letech 1945 a 1957, vykazují v rámci pravděpodobnosti uzavření prvního sňatku mnohem vyšší hodnoty, než generace narozené v letech 1973 a 1979, přičemž samotné generace 1945 a 1957 jsou pak v případě žen takřka naprosto srovnatelné, u mužů je rozdíl patrný i v těchto generacích. Maxima ukazatele q_x^m těchto generací u žen dosahují hodnot více jak 0,25 ve věku mezi dvacátým a jednadvacátým rokem života, u mužů pak hodnot okolo 0,2 ve věku mezi dvaadvacátým a čtyřicetým rokem života. Generace žen z let 1973 a 1979 však již vykazují poměrně velké rozdíly a je zde patrná změna chování po roce 1989. Zatímco maximum pravděpodobnosti uzavření prvního sňatku se u generace 1973 pohybuje těsně pod hranicí 0,15, maximum generace pozdější již nedosáhne hodnoty ani 0,1. Naprosto zásadní je pak posun tohoto maxima z devatenácti až dvaceti let u generace 1973 k maximu v sedmadvaceti letech generace 1979. U mužů z generace 1973 se maximum pravděpodobnosti uzavření prvního

sňatku nachází ve věku šestadvaceti let hodnotou lehce menší než 0,1, generace 1979 pak ve věku sedmadvaceti let s hodnotou ještě o něco menší.

V případě tabulkového počtu svobodných osob je situace obdobná a je v souladu s vývojem předchozího ukazatele. Nejstarší generace 1945 a 1957 vykazují nejmenší podíl svobodných osob, přičemž u žen se jedná o hodnoty opět takřka totožné. Podíl svobodných žen z těchto generací začínal prudce klesat již od osmnáctého roku života a zpomaloval až okolo pětadvacátého roku života. Podíl svobodných žen z generace 1973 byl již ve věku od osmadvaceti let dále několikanásobně vyšší než v předchozích dvou generacích. Tento vývoj pouze potvrzuje nastupující trend menší intenzity sňatečnosti a posunu uzavření sňatku do vyššího věku, který se plně projevil posléze u generace 1979. U této generace byl již od osmnáctého roku života podíl svobodných žen značně vyšší než ve všech předchozích generacích a tento podíl se v čase snižuje poměrně pomalu. Rozdíl oproti generacím 1945 a 1957 je pak ve věku osmadvaceti let zhruba již šestinásobný.

U tohoto ukazatele je situace u mužů obdobná. Nejstarší generace 1945 a 1957 mají opět ve všech věcích od dvaadvaceti let dále zdaleka nejmenší podíl svobodných, u generace 1957 je však tento podíl o něco vyšší. Následující generace mužů narozených v roce 1973 vykazuje nižší podíl svobodných v mladém věku do jednadvaceti let než předchozí generace 1945 a 1957. To je způsobeno porevoluční situací v ČR. Od věku dvaadvaceti let však již podíl svobodných mužů značně narůstá a stejně tak jako u žen, tento podíl se v čase snižuje poměrně pozvolně. Generace mužů narozených v roce 1979, kteří mohou uzavírat sňatky od roku 1995, je ve sňatkovém chování takřka totožná jako jako generace žen ze stejného roku. Tyto generace již naprosto naplňují porevoluční sňatkový model, který spočívá v menší intenzitě prvních sňatků, vyšším průměrném věku při vstupu do prvního sňatku a s tím spojeným odkládáním sňatků do vyššího věku. Podíl svobodných mužů této generace je tedy od osmnácti let zdaleka nejvyšší ze všech výše zmíněných generací a počet svobodných pětaticetiletých mužů je pětikrát vyšší než podíl stejně starých mužů v generaci 1945.

Prvosňatečnost v České republice prošla v období od roku 1961 do roku 2014 několika zásadními proměnami. Ta největší nastala zcela jistě po sametové revoluci v roce 1989, kdy nastal přerod nejen politického systému, ale také socioekonomické sféry a následně s tím pak také sňatkového chování obyvatel. Na jedné straně je tedy patrná nízká úroveň sňatečnosti svobodných na našem území, na straně druhé sílící zastoupení nesezdaných soužití a nových trendů. Tímto trendem je například, v souvislosti s rostoucí individualizací jedinců a primární orientací na profesní kariéru, trend singles.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ČESKO. Zákon č. 265/1949 Sb. ze dne 27. prosince 1949 o právu rodinném. In *Sbírka zákonů Československé republiky*. [online]. 1950, částka 86. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1949-265#hlava1>
- ČESKO. Zákon č. 94/1964 Sb. ze dne 13. prosince 1963 o právu rodinném. In *Sbírka zákonů České republiky*. [online]. 1964, částka 53. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-94/zneni-20130101#cast1>
- ČESKO. Zákon č. 210/1998 Sb. ze dne 11. září 1998 o rodině. In *Sbírka zákonů České republiky*. [online]. 1998, částka 73. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-210#cast1>
- ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb. ze dne 22. března 2012 o rodinném právu. In *Občanský zákoník*. [online]. 2014, částka 33. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2>
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Demografické ročenky (pramenná díla) 1961 – 2014*. [online]. 2015 [cit. 2016-06-21]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Pohyb obyvatelstva v Českých zemích 1785 -2015 (absolutní údaje)*. [online]. 2016 [cit. 2016-06-21]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_hu
- FEDERÁLNÍ STATISTICKÝ ÚŘAD. Odbor statistiky práce a obyvatelstva. *Tabulky sňatečnosti svobodných ČSSR, ČSR a SSR za roky 1961 – 1988*. Praha: FSÚ, 1989. Československá statistika. Demografie.
- FIALOVÁ, L. Sňatečnost. *Populační vývoj České republiky 2001-2006*. Praha: DemoArt, 2007, s. 23 – 30. ISBN 978-8086561-77-6.
- FIALOVÁ, L. Sňatečnost. *Populační vývoj České republiky 2007*. Praha: DemoArt, 2008, s. 25 – 31. ISBN 978-8086561-46-2.
- FIALOVÁ, L. Trendy ve sňatkovém chování obyvatelstva České republiky ve 20. století. *Demografie*. 2006, roč. 48, č. 2, s. 97 – 108. ISSN 0011-8265.
- HAŠKOVÁ, H.; RABUŠIC, L. *K nízké sňatečnosti v České republice. Sociální studia*. 2008, roč. 5, č. 2, s. 9 – 33. ISSN 1214-813X.

- HRDINA, I. *Manželství v současném českém i kanonickém právu*. [online]. 2009 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z:
<http://spcp.prf.cuni.cz/15-20/16-hrdin.htm>
- JÄGER, P. Svoboda vyznání a právní poměry církví a náboženských společností v letech 1948-1989. In Bobek, M.; Molek, P.; Šimíček, V. *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. [online]. [cit. 2016-06-15]. Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita Brno, 2009, str. 769-810. Dostupné z:
http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/25_769-810_komunistickepravo-cz_Jager_Vyznani-a-cirkve.pdf
- KATEDRA DEMOGRAFIE A GEODEMOGRAFIE UNIVERZITY KARLOVY. *Populační vývoj České republiky 1990-2002*. Praha: DemoArt, 2002. s. 23 – 32. ISBN 80-902686-8-4.
- KATEDRA DEMOGRAFIE A GEODEMOGRAFIE UNIVERZITY KARLOVY. *Populační vývoj České republiky 1994*. Praha: DemoArt, 1995. s. 12 – 18.
- KATEDRA DEMOGRAFIE A GEODEMOGRAFIE UNIVERZITY KARLOVY. *Populační vývoj České republiky 1997*. Praha: DemoArt, 1998. s. 21 – 30. ISBN 80-902154-6-7.
- KATEDRA DEMOGRAFIE A GEODEMOGRAFIE UNIVERZITY KARLOVY. *Populační vývoj České republiky 1998*. Praha: DemoArt, 1999. s. 23 – 30. ISBN 80-902154-8-3.
- KATEDRA DEMOGRAFIE A GEODEMOGRAFIE UNIVERZITY KARLOVY. *Populační vývoj České republiky 1999*. Praha: DemoArt, 1999. s. 19 – 24. ISBN 80-902686-1-7.
- KATEDRA DEMOGRAFIE A GEODEMOGRAFIE UNIVERZITY KARLOVY. *Populační vývoj České republiky 2000*. Praha: DemoArt, 2001. ISBN 80-902686-5-X.
- KATEDRA DEMOGRAFIE A GEODEMOGRAFIE UNIVERZITY KARLOVY. *Populační vývoj České republiky 2001*. Praha: DemoArt, 2002. s. 21 – 28. ISBN 80-902154-7-6.
- KUČERA, M.; FIALOVÁ, L. *Demografické chování obyvatelstva České republiky během přeměny společnosti po roce 1989*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1996. Working papers. ISBN 80-859500-7-3.
- MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Uzavření manželství*. [online]. 2014 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z:
<http://www.mvcr.cz/clanek/obcan-na-urade-manzelstvi-uzavreni-manzelstvi.aspx>
- PAVLÍK, Z.; RYCHTAŘÍKOVÁ, J.; ŠUBRTOVÁ, A. *Základy demografie*. Praha: Academia, 1986.
- RYCHTAŘÍKOVÁ, J. Sňatečnost svobodných v České republice dříve a dnes. *Demografie*. 1995, roč. 37, č. 3, s. 157 - 172. ISSN 0011-8265.
- RYCHTAŘÍKOVÁ, J. Tabulky sňatečnosti a metody jejich konstrukce. *Demografie*. 1984, roč. 26, č. 2, s. 110 - 122. ISSN 0011-8265.
- VEREŠ, P. Sňatečnost. *Demografie*. 1991, roč. 33, č. 1, s. 2 – 4. ISSN 0011-8265.

PŘÍLOHY

Příloha 1: Souhrnné transversální charakteristiky analýzy sňatečnosti svobodných pro vybrané roky za ženy v ČR	57
Příloha 2: Souhrnné transversální charakteristiky analýzy sňatečnosti svobodných pro vybrané roky za muže v ČR	58

Příloha 1: Souhrnné transversální charakteristiky analýzy sňatečnosti svobodných pro vybrané roky za ženy v ČR

Roky	Tab. prvosňatečnost (%)	Průměrný věk	Modus věku	Dolní kvartil	Medián	Horní kvartil
1961	97,64	21,43	19,74	19,18	20,63	22,54
1965	96,42	21,70	19,71	19,28	20,71	22,74
1969	95,32	21,71	20,02	19,32	20,77	22,76
1970	95,94	21,68	20,11	19,36	20,81	22,78
1973	97,53	21,45	19,85	19,25	20,71	22,65
1975	97,68	21,42	19,59	19,19	20,65	22,69
1979	97,72	21,46	19,33	19,18	20,61	22,70
1980	96,89	21,65	19,55	19,26	20,74	22,94
1985	95,94	21,75	19,69	19,35	20,88	23,09
1989	95,30	21,83	19,46	19,36	20,89	23,14
1990	96,18	21,42	19,05	19,16	20,50	22,54
1991	91,43	22,23	19,46	19,42	21,11	23,66
1992	91,76	22,51	19,40	19,53	21,30	24,07
1993	87,94	23,18	20,06	19,88	21,91	24,99
1994	82,51	23,92	20,86	20,37	22,66	25,87
1995	79,96	24,57	21,46	20,87	23,35	26,72
2000	74,42	26,44	24,40	22,77	25,43	28,79
2003	68,67	27,71	26,08	24,00	26,80	30,18
2004	69,81	27,96	27,00	24,28	27,09	30,42
2005	69,15	28,10	26,36	24,51	27,28	30,67
2010	61,61	29,37	27,57	25,66	28,48	32,05
2013	59,01	29,78	27,86	25,99	28,93	32,59
2014	60,78	29,80	27,42	26,02	28,96	32,66

Zdroj: ČSÚ, (2015), vlastní výpočty a zpracování

Příloha 2: Souhrnné transversální charakteristiky analýzy sňatečnosti svobodných pro vybrané roky za muže v ČR

Roky	Tab. prvosňatečnost (%)	Průměrný věk	Modus	Dolní kvartil	Medián	Horní kvartil
1961	95,80	24,54	22,13	22,16	23,68	25,87
1965	95,22	24,32	22,63	21,84	23,35	25,62
1969	93,65	24,36	22,66	21,76	23,32	25,68
1970	93,90	24,40	22,78	21,79	23,33	25,74
1973	94,99	24,33	22,94	21,86	23,44	25,64
1975	94,32	24,35	22,04	21,83	23,45	25,82
1979	91,68	24,76	22,52	21,99	23,70	26,26
1980	89,69	24,92	22,67	22,06	23,84	26,44
1985	89,69	24,53	22,42	21,88	23,61	26,11
1989	89,17	24,56	22,96	21,80	23,55	26,19
1990	91,06	23,95	22,52	21,31	23,06	25,42
1991	84,87	24,65	22,43	21,52	23,48	26,44
1992	85,74	24,71	22,66	21,56	23,60	26,56
1993	81,76	25,33	22,22	21,84	24,14	27,40
1994	76,37	26,12	23,74	22,35	24,92	28,37
1995	73,21	26,65	24,97	22,82	25,47	29,10
2000	69,45	28,82	26,17	24,91	27,78	31,56
2003	62,55	30,21	27,51	26,21	29,25	33,15
2004	63,59	30,46	28,08	26,53	29,51	33,37
2005	62,83	30,71	28,21	26,76	29,74	33,64
2010	54,91	32,12	29,50	28,00	31,18	35,36
2013	51,42	32,24	29,83	28,11	31,36	35,59
2014	53,09	32,25	29,84	28,09	31,40	35,60

Zdroj: ČSÚ, (2015), vlastní výpočty a zpracování